

İlkokul Dördüncü Sınıfta Felsefe-Temelli Çocuk Kitapları Aracılığıyla Değer Öğretimine İlişkin Bir Eylem Araştırması*

An Action Research on Teaching Values in the Fourth Grade Primary School through Philosophy-Based Children Books

Sultan Akdemir**

Ahmet Saban***

To cite this article/ Atf için:

Akdemir, S. ve Saban, A. (2020). İlkokul dördüncü sınıfta felsefe-temelli çocuk kitapları aracılığıyla değer öğretimine ilişkin bir eylem araştırması. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi – Journal of Qualitative Research in Education*, 8(2), 431-461. doi: 10.14689/issn.2148-624.1.8c.2s.2m

Öz. Bu çalışmada, *Çıtır Çıtır Felsefe* kitap serisinden seçilen sekiz kitaba dayalı olarak hazırlanan öğretim etkinlikleri aracılığıyla ilkököl dördüncü sınıf öğrencilerine değer kazandırmak amaçlanmıştır. Araştırma, nitel araştırma yaklaşımlarından biri olan katılımcı eylem araştırması deseninde gerçekleştirilmiştir. Araştırma, 2017 yılı bahar döneminde Konya’da bulunan bir devlet ilkökölündeki 22 dördüncü sınıf öğrencisi ile yürütülmüştür. Araştırmada toplam 10 eylem planı hazırlanmış ve her biri haftalık olarak uygulanmıştır. İlk eylem planında öğrencilerin *değer* kavramına ilişkin algıları sorgulanmıştır. Sonraki sekiz eylem planında *Çıtır Çıtır Felsefe* kitap serisinden seçilen sekiz kitaba dayalı olarak hazırlanan öğretim etkinlikleri uygulanmıştır. Son eylem planında ise drama ve film izleme etkinlikleri gerçekleştirilmiştir. Araştırma sürecinde katılımcı gözlemler, video kayıtları, yansıtıcı günlükler (araştırmacı günlüğü, öğretmen günlüğü ve öğrenci günlükleri), sınıf öğretmeni ve öğrencilerle gerçekleştirilen yarı-yapılandırılmış görüşmeler ve sınıf-içi diyaloglar ile uygulamaya ilişkin geribildirimler sorgulanmıştır. Verilerin analiz edilmesinde ise içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Araştırmada, *Çıtır Çıtır Felsefe* kitap serisinden seçilerek kullanılan kitapların öğrencilerin değer kazanımına katkısı olduğu ve eylem araştırması sürecinin de bu bağlamda uygulamadaki deneyimlerin alanyazına yansıtılması bakımından etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İlkokul dördüncü sınıf öğrencileri, değer eğitimi, eylem araştırması

Abstract. The main purpose of this study was to teach values to the fourth grade primary school students with teaching activities prepared based on the eight books selected from the book series of *Çıtır Çıtır Felsefe (Les Goutiers Philo)*. The research was conducted in the participatory action research design, which is one of the qualitative research approaches. The participants included 22 fourth grade students attending at a state primary school in Konya during the spring of 2017. A total of 10 action plans were prepared and implemented weekly. In the first action plan, students’ perceptions about the concept of *value* were examined. In the next eight action plans, teaching activities related to the eight books of the *Çıtır Çıtır Felsefe* book series were implemented. In the last action plan, a drama activity and a movie watching activity were performed. Data were collected through participant observations, video recordings, reflective diaries (researcher diary, teacher diary and student diaries), semi-structured interviews with the classroom teacher and students, and in-class dialogues. The content analysis technique was used to analyze the study data. The study concludes that the eight books chosen from the *Çıtır Çıtır Felsefe* book series contributed to the reinforcement of values in students and that the action research process was effective in reflecting the practical experiences.

Keywords: Fourth grade primary school students, value education, action research

Makale Hakkında

Gönderim Tarihi: 03.09.2019

Düzeltilme Tarihi: 06.03.2020

Kabul Tarihi: 15.03.2020

* Bu makale, ilk yazarın 2019 yılında, ikinci yazarın danışmanlığında tamamladığı doktora tezinden üretilmiştir

** Sorumlu Yazar / Correspondence: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Türkiye, sakdemir@erbakan.edu.tr ORCID: 0000-0001-5950-683X

*** Necmettin Erbakan Üniversitesi, Türkiye, ahmet_saban@yahoo.com ORCID: 0000-0003-0853-1853

Giriş

Değerler, bir bireyin hayatında önem verdiği ve onun kararlarını/eylemlerini doğrudan etkileyen düşünce veya eğilimlerdir (DeBono, 2007). Değerlerin ele alınmasıyla ilgili farklı yaklaşımlar söz konusudur. Örneğin, değerlerin değişmezliğini ileri süren mutlakçı görüşün yanı sıra, mutlakçılığa karşı çıkan göreceli yaklaşımlar da vardır. Mutlakçılık, tüm zamanlarda değişmeyen insani değerler olduğunu vurgularken, mutlakçılık karşıtı yaklaşımlar ise toplumlara ve çağlara göre değişen değerler olduğunu savunmaktadır (Aydın ve Akyol-Gürler, 2014). Son zamanlarda ise bu iki görüşün de birlikte ele alınabileceği düşünülmektedir. Çünkü son birkaç yüzyıldır dünya kültürleri sürekli olarak değişime uğramaktadır. Bilim, teknoloji, sanat, siyaset, ekonomi, vb. toplumsal alanlarda önemli değişiklikler yaşanmakta olup bu küresel unsurlar aynı zamanda toplumların bireysel yaşamlarında değerlere de yansımaktadır (Avcı, 2007; Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000; Tezcan, 2018). Buna göre, toplumlarda var olan veya yeni oluşan değerler ya bireyler tarafından kabul görmekte ve bir sonraki nesle aktarılarak yıllarca devam etmekte ya da zamanla yok olup gitmektedir (Akbaba-Altun, 2003).

Değerlerin insanlar için önemi tarih boyunca süregelmiştir (Bolay, 2007). Çünkü sosyal bir varlık olan insan, eylemlerine yön verecek belli ölçütlere sürekli olarak ihtiyaç duymuştur. İnsanın bu ihtiyacına cevap veren, hayatına rehber olan değerler ise eyleme yol göstermesi ve eylemin değerlendirilmesi bakımlarından önemli bir ölçüt olarak kullanılmıştır (Sağlam, 2019). Ancak, *değer* kavramı birçok disiplin alanı tarafından kullanılan oldukça geniş bir kavramdır. Bu nedenle, bu kavram farklı disiplin alanlarında farklı şekillerde tanımlanmaktadır (Kuçuradi, 2006; Raths, Harmin ve Simon, 1966; Ulusoy ve Dilmaç, 2012). Bu yönüyle *değer*; bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğu hakkındaki inanç (Güngör, 1993), somut ya da soyut kavramların önemini belirtmeye yarayan bir ölçü birimi (Köknel, 2007), eylemlere rehberlik eden idealler ya da standartlar (Halstead, 2005), eylemlerin değerlendirilmesinde referans noktası alınan soyut prensipler (Theodorson ve Theodorson, 1969) ya da bireylerin kararlarına rehberlik eden ilkeler (Schwartz, 1999) olarak kavramsallaştırılmaktadır.

Değerler, eğitim aracılığıyla geliştirilmesi gereken bir ilkeler/prensip bütünü olup (Turan ve Aktan, 2008) bu açıdan olgunlaşamayan bireylerin kendilerine, çevrelerine veya diğer insanlara karşı hoşgörüsüzlük, fiziksel şiddet, baskı, zarar verme, vb. olumsuz eylemlerde bulunabildiği görülmektedir (Doğanay, 2011). Örneğin, Türkiye’de bireylerin hafızasında yer etmiş, gündem oluşturmuş ve aynı zamanda büyük tepkilere yol açmış bazı olumsuz toplumsal olaylarla ilgili sosyal medyaya yansımış haberlerin analiz edildiği bir çalışmada (Akdemir, Aşıkcan ve Saban, 2016), *değer yitimi* olgusuna dikkat çekilmiş ve günümüzde artarak devam eden terörizmin veya dinsel, mezhepsel, cinsel ve etnik ayrımcılığın neticesinde insanlar arasındaki *saygının*, *sevginin* *hoşgörünün*, *merhametin*, *adaletin*, vb. birçok değerlerin öneminin yitirilmesine neden olduğu vurgulanmıştır. Çalışmada, söz konusu bu durumun büyük ölçüde toplumların (eğitim kurumlarının) bireylerin kalplerini yeterince besleyememesinden (değer eğitimine yeterince yer vermemesinden) kaynaklandığı ifade edilmiştir.

Alanyazında değerlerin kazandırılması ile ilgili farklı yaklaşımlar söz konusudur. Bunların en önemli olanları arasında *değeri telkin etme*, *değeri açıklama*, *değerle ilgili ahlaki muhakeme yapma* ve *değer analizi gerçekleştirme* gibi yaklaşımlar sıralanabilir (Akbaş, 2008; Doğanay, 2011; Ekşi, 2003). Özetle, *değeri telkin etme* yaklaşımında tarihsel, kurgusal veya gerçek yaşam hikâyeleri kullanılarak değerlerin sözel bir biçimde telkin edilmesi ve bireyin de kendi ahlaki sorumlulukları üzerinde düşünmesinin sağlanması söz konusudur (Akbaş, 2004; Doğanay, 2011). Bu yaklaşımın temelinde otoritenin kurallarına itaat anlayışı bulunmaktadır (Doğanay, Seggie ve

Caner, 2012). **Değeri açıklama** yaklaşımında, belirli değerlerin dayatılması yerine, değerlerin açıklanarak seçim kararının özgürce öğrenciye bırakılması söz konusudur (Bacanlı, 2017; Doğanay, 2011). Bu yaklaşımın temelinde bireyin hangi değerleri kazanacağından çok, onun kendine ait bir değerler sistemi oluşturmasını sağlamak bulunmaktadır (Simon, Leland ve Kirschenbaum, 1972). **Değerle ilgili ahlaki muhakeme yapma** yaklaşımı ise Kohlberg'in ahlaki gelişim kuramını esas almaktadır (Ekşi, 2006). Kohlberg'e göre ahlak, doğru-yanlış veya iyi-kötü gibi konularda yargılamada bulunarak bilinçli bir karar vermeyi ve bu karar doğrultusunda da eylemde bulunmayı içeren bilişsel bir yapıdır (Çiftçi, 2003; Ekşi, 2006). Bu yaklaşımda, temel olarak, belli ahlaki ikilem durumlarıyla bireyin ahlaki yargılarının ortaya çıkarılması/oluşturulması amaçlanmaktadır. Son olarak, **değer analizi gerçekleştirme** yaklaşımında, bireyin değer hakkında karar verebilmesi için analitik düşünmeyi işe koymasına yardımcı olunmaktadır. Birey, değer soruları üzerinde mantıklı ve sistematik bir yol izlemeye çalışarak sorunlu durum karşısında belirli bir duruş sergiler ve muhtemel sonuçlar üzerinde fikir yürütür (Naylor ve Diem, 1987). Bu yaklaşımda, yapılandırılmış tartışma, ilkeleri test etme, benzer durumları analiz etme ve münazara gibi stratejiler de kullanılabilir (Demirhan-İşcan, 2014).

Son zamanlarda, değer eğitiminde yaygın olarak kullanılan bir diğer yaklaşım ise **çocuk kitapları aracılığıyla değer eğitimi** yaklaşımıdır. Alanyazında, çocuk kitapları aracılığıyla öğrencilere belirli bir konuyu (ya da değeri) öğretmek veya düşündürmek amacıyla yapılmış çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Örneğin, Akkocaoğlu-Çayır (2015) tarafından 48 ilkokul üçüncü sınıf öğrencisi ile gerçekleştirilen bir çalışmada, *Kumkurdu* isimli çocuk kitabı kullanılarak hazırlanan öğretim etkinlikleri aracılığıyla felsefe eğitiminin öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve sosyal alanlardaki gelişimlerine önemli etkisinin olduğuna, bu bağlamda filozofların küçük yaşlardan itibaren çocukların hayatına girmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır. Çocuk kitaplarında yer alan aile, doğa, iyi ve güzel gibi değerler, hem kitapları zenginleştirmek hem de çocuğun bu değerlere ilişkin kendi dünya görüşünü oluşturması bakımından oldukça önemli görülmektedir. Örneğin, önemli bir siyasi kişiliğin, bir bilim insanının, bir yazarın hayat hikâyesi öğrencilerin benimseyeceği ya da sorgulayacağı değerleri içermesi bakımından eğitsel bir işlevi bulunmaktadır. Çünkü çocuklar hangi yaş grubunda olduğu fark etmeksizin okudukları kitapların kahramanlarıyla özdeşleşme eğilimindedirler (Yalçın ve Aytaş, 2003).

Bu çalışmada da *Çıtır Çıtır Felsefe* kitap serisinden seçilen sekiz kitaba dayalı olarak hazırlanan eylem planları (öğretim etkinlikleri) aracılığıyla ilkokul dördüncü sınıf öğrencilerine değer kazandırmak amaçlanmıştır. Bu kitap serisinin seçilmesinin temel nedeni ise her kitapta farklı değerlerin ve günlük yaşamda sıkça karşılaşılan olayların ele alınarak çocukların bu değerler üzerinde düşünmelerine, karşılaşılan sorunların üstesinden nasıl gelebileceklerine ilişkin kafa yormalarına ve genel olarak düşünmeyi nasıl geliştirilebileceklerine dair rehberlik etmelerinden dolayıdır. 2006 yılından beri *Günışığı Kitapevi* tarafından yayımlanan bu kitaplar, birçok ülkede Fransızcadan çevirisi yapılarak yayımlanmıştır. Türkiye'de de çok ilgi gören ve en çok okunan kitaplar arasında olan bu seriye Milli Eğitim Bakanlığının yayımladığı ders kitaplarının bazılarında da atıfta bulunulmuştur. Kitap serisinde yer alan her kitap farklı aralıklarla Türkçeye çevrilmiş olup, seriye ait şu ana dek toplamda 30 kitap yayımlanmıştır. Çalışmada, temel olarak bu kitaplarda ön plana çıkarılan değerlere ilişkin öğrencilerde bir farkındalık oluşturulması amaçlanmıştır.

Her ne kadar, son yıllarda Türkiye'de çocuk edebiyatı aracılığıyla değer eğitimine ilişkin gerçekleştirilmiş çalışmaların artış göstermekte olduğu görülse de, bu araştırmanın

alanyazındaki diğer çalışmalardan önemli ölçüde farklılaştığı ve bu bakımdan da alanyazına önemli bir katkı sunma potansiyelinin bulunduğu düşünülmektedir. Örneğin, alanyazındaki çalışmaların bir kısmında *çocuk edebiyatı veya değerler eğitimi ile ilgili lisansüstü tezler belli değişkenler bakımından analiz edilmiş* (Balcı, 2012; Baş ve Beyhan, 2012; Kapkın, Çalışkan ve Sağlam, 2018), bir kısmında *belli edebi eserler veya bazı ders kitapları içerdikleri eğitsel değerler bakımından incelenmiş* (Bastem, 2018; Demiryürek, 2015; Er, Ünal ve Gürel, 2016; Fırat ve Mocan, 2014; Fidan, 2017; Kuş, Merey ve Karatekin, 2013; Öncü, 2015; Şahin, 2017), bir kısmında *değerler eğitiminin uygulanmakta olan güncel MEB programıyla gerçekleştirme durumuna bakılmış* (Çengelci, 2010; Demirhan-İşcan, 2007; Kasa, 2015; Meydan, 2012; Yalar, 2010) ve önemli bir kısmında da *değerler eğitiminde kullanılan bir programın, edebi eserin veya öğretim stratejisinin (çocuk oyunları, yaratıcı drama, hikâyeler, okul şarkıları, masallar, vb.) etkileri araştırılmıştır* (Bozkurt, 2017; Çelik, 2016; Demir, 2011; Karagöz, 2013; Karatay, 2007; Sapsağlam, 2015; Tahiroğlu, Kayabaşı ve Kayabaşı, 2013; Tekşan, 2012; Uzunkol, 2014). Eylem araştırması deseninde yürütülen bu çalışmada ise felsefe-temelli çocuk kitaplarına dayalı olarak süreç esnasında geliştirilen eylem planları (öğretim etkinlikleri) aracılığıyla öğrencilere değer kazandırılması hedeflenmiştir. Bu yolla, aynı zamanda, öğrencilerin süreç içerisinde ortaya çıkan öğrenme ihtiyaçlarının karşılanması amaçlanmıştır. Bu genel amaç doğrultusunda, araştırmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. İlkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin *değer* kavramı hakkındaki algıları nasıldır?
2. Çocuk kitapları (çocuk kitaplarına dayalı olarak hazırlanan öğretim etkinlikleri) aracılığıyla değerler öğrencilere nasıl kazandırılabilir?
3. Değer eğitimi sürecinde uygulanan eylem planlarına (öğretim etkinliklerine) ilişkin sınıf öğretmeninin ve öğrencilerin görüşleri nasıldır?

Yöntem

Araştırmanın Deseni

Bu araştırmada, *Çıtır Çıtır Felsefe* kitap serisinden seçilen sekiz kitap temel alınarak hazırlanan eylem planları (öğretim etkinlikleri) aracılığıyla öğrencilere değer kazandırılması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, nitel araştırma yaklaşımlarından biri olan katılımcı eylem araştırması deseni tercih edilmiştir. Alanyazında eylem araştırması ile ilgili tanımlar incelendiğinde, bu araştırma yaklaşımının genellikle bir eğitim kurumunda çalışan uygulayıcılar tarafından öğretim uygulamalarını iyileştirmeye veya karşı karşıya kalınan eğitimsel bir problemi çözmeye yönelik olarak yürütülen sistematik ve döngüsel bir süreç olduğu vurgulanmaktadır (Gürgür, 2017; Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu araştırma türünde araştırmacılar, çalıştıkları doğal ortamda doğrudan gözlem yapabilmeye, sürece uygun veri toplama, ortaya çıkan veriye dayalı olarak süreçte yeni kararlar alabilmeye, vb. hususlarda esnekliğe sahiptirler (Sagor, 2005; Tomal, 2003).

Bu araştırmada, dört aşamadan oluşan bir eylem araştırması süreci uygulanmıştır. Bu aşamalar şunlardır: (1) *araştırma konusunun belirlenmesi*, (2) *uygulama okulunun ve katılımcıların kararlaştırılması*, (3) *eylem planlarının hazırlanması ve uygulanması* ve (4) *verilerin elde edilmesi, analiz edilmesi ve inandırıcılığının sağlanması*. Aşağıda, bu aşamalar tek tek ele alınarak açıklanmaktadır.

Araştırma Konusunun Belirlenmesi

Araştırmacı (*çalışmanın ilk yazarı*) yüksek lisans tezinde değerler konusunu çalışmıştır. Doktora ders aşamasında da değerler eğitimiyle ilgili dersler almaya devam etmiştir. Değerler eğitimiyle ilgili zihnini kurcalayan sorulara cevap bulmak amacıyla okumalar yaptığı esnada, çocuk edebiyatı ürünlerinin (çocuk kitaplarının) çocuklara değerlerin kazandırılmasında etkili bir yöntem olacağı düşüncesi belirlemiştir. Araştırmacı bu çalışmada kullanılan *Çıtır Çıtır Felsefe* kitap serisinden ise danışmanı (*çalışmanın ikinci yazarı*) vesilesi ile haberdar olmuştur. Daha sonra, araştırmacı *Çıtır Çıtır Felsefe* kitap serisini yakından incelediğinde, bu kitapların öğrencileri belli değerler çerçevesinde düşünmeye yönlendirmesi bakımından ilgisini çekmiş ve bu kitaplardan bazılarını seçerek çalışmada kullanmayı düşünmüştür.

Uygulama Okulunun ve Katılımcıların Kararlaştırılması

Bu araştırma, Konya ili Karatay ilçesine bağlı bir devlet ilkokulundaki 4. sınıf öğrencileri ve öğretmeni (*Öğretmen A.*) ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı, çalışmayı değerler eğitimi konusuna ilgi duyan ve çalışma için istekli olan bir sınıf öğretmeni ile gerçekleştirmeyi planlamıştır. Bu amaçla, araştırma için uygun bir okul arayışı içine girmiş ve birçok olumsuz girişiminden sonra *Öğretmen A.* ile tanışmıştır. *Öğretmen A.* ile yapılan ilk görüşmede araştırmanın içeriği ve amacı hakkında kendisine bilgi verilmiş ve özellikle de uygulama esnasında sınıfta video kaydının yapılacağı hususunda onayı sorgulanmıştır. Daha sonra, araştırma izni için Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü aracılığıyla Konya İl Millî Eğitim Müdürlüğüne yapılan başvuruda hem ilgili Müdürlük hem de okul yönetimi video kayıtları konusunda resmi olarak bilgilendirilmiş ve bu kayıtların sadece araştırmanın amacı çerçevesinde kullanılacağı hususunda kendilerine güvence verilmiştir. Ayrıca, *Çıtır Çıtır Felsefe* kitap serisinden seçilen sekiz kitabın bu çalışmada kullanımı ile ilgili serinin yayınevi olan *Günışığı Kitapevi* ile elektronik posta aracılığıyla yazışmalar gerçekleştirilmiş ve söz konusu bu kitapların çalışmada kullanılmasına ilişkin herhangi bir sakıncasının bulunmadığı yönünde geribildirim alınmıştır.

Öğretmen A. kitaplarda ele alınan değerlerin dördüncü sınıf öğretim programındaki derslerle paralellik gösterdiğini ve araştırmanın da bu doğrultuda fayda sağlayacağını belirterek araştırma için gönüllü ve istekli olduğunu ifade etmiştir. *Öğretmen A.* seçilen kitaplarla ilgili düşüncesini ve bu çalışmayı sınıfında gerçekleştirmek istemesinin nedenini 14.03.2017 tarihli günlüğünde şu şekilde açıklamıştır:

“Bu araştırmanın sınıfım için faydalı olacağını düşünüyorum. Ben sınıfımda müfredat gereği değerlerden hem doğrudan hem de farklı içeriklerin içinde dolaylı olarak bahsediyor olsam da böyle bir çalışma muhakkak ki öğrencilerimin farkındalıklarını arttıracaktır. Çalışmanın içeriğinde farklı kitapları sizin sayenizde edinip okuyor olmak, araştırmanın farklı bir artısı olacak. Karşılıklı fayda sağlayacağımızı düşündüğüm için bu araştırma beni de heyecanlandırdı.”

Araştırmanın gerçekleştirildiği okul, nispeten alt sosyoekonomik düzeydeki ailelerin yaşadığı bir çevrede bulunmaktadır. Okulun öğrenci profili, genel olarak öğrenim durumu ilkokul seviyesinde olan ve çok yüksek maddi geliri olmayan ailelerden oluşmaktadır. Okulun iki ana binası vardır ve araştırmanın gerçekleştirildiği sınıfın bulunduğu binada diğer üçüncü ve dördüncü sınıflar da bulunmaktadır. Okulun, fiziki olarak iki binayı çevreleyen ve alan olarak çok büyük olmayan bir bahçesi, bir basketbol sahası ve öğrencilerin vakit geçirebileceği iki kameryesi bulunmaktadır. Okulda kadın öğretmenler çoğunluktadır.

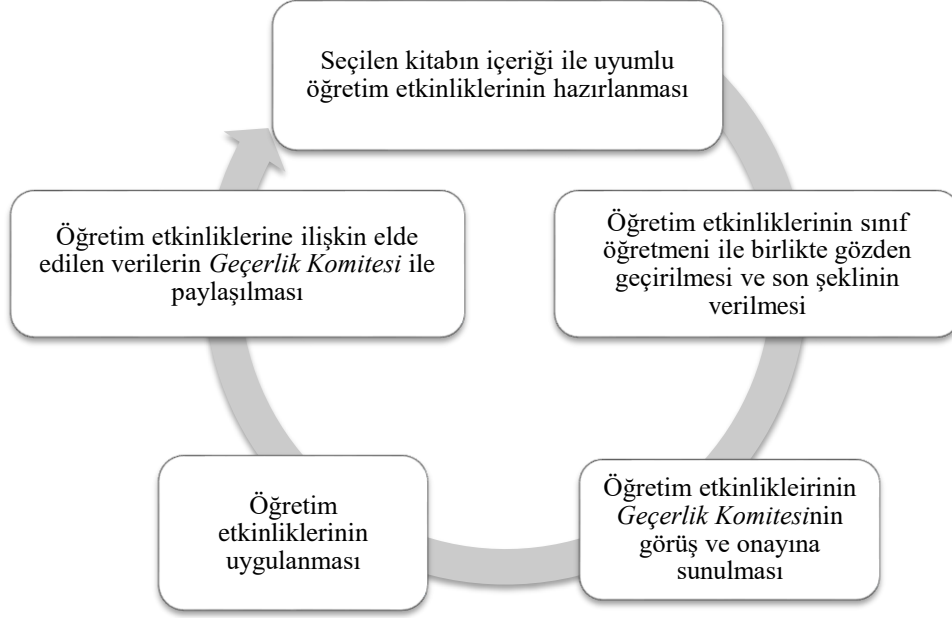
Okuldaki kadın öğretmenlerden biri olan *Öğretmen A.* da 10 yıllık bir mesleki deneyime sahiptir ve yedi yıldır da bu okulda görev yapmaktadır. Sınıfta 22 öğrenci bulunmaktadır ve hepsi de devamlıdır. Öğrencilerin sınıftaki oturma düzeni, yan-yana olarak dizilmiş üç sıra hizasından oluşmaktadır. *Öğretmen A.* bu düzenin haftada bir kez küme sıra düzenine dönüştüğünü ifade etmiş, bunun nedenini de öğrencilerin küme sıra düzenindeyken hem kendisiyle hem de birbirleriyle daha iyi iletişim kurabilmelerine dayandırmıştır. Ancak, diğer derslere giren öğretmenlerin küme şeklindeki bir sıra düzenini istemediklerinden dolayı bunu haftada sadece bir kez gerçekleştirdiklerini belirtmiştir.

Eylem Planlarının Hazırlanması ve Uygulanması

Araştırmada, öncelikle, *Öğretmen A.*'nin da görüşüne başvurularak, *Çıtır Çıtır Felsefe* kitap serisinden aşağıdaki sekiz kitap seçilmiştir: *Ben ve Başkaları* (Labbé ve Dupont-Beurier, 2011a), *Haklar ve Ödevler* (Labbé ve Dupont-Beurier, 2011b), *Olmak ve Sahip Olmak* (Labbé ve Dupont-Beurier, 2015), *Başarı ve Başarısızlık* (Labbé ve Puech, 2011a), *Doğa ve Kirlilik* (Labbé ve Puech, 2011b), *Güzellik ve Çirkinlik* (Labbé ve Puech, 2011c), *İyi ve Kötü* (Labbé ve Puech, 2011d) ve *Şiddet ve Şiddetsizlik* (Labbé ve Puech, 2012). Daha sonra, yine *Öğretmen A.* ile birlikte hangi kitapların hangi sırada işleneceği konusunda taslak bir plan oluşturulmuştur. *Öğretmen A.* ile yapılan görüşmelerde bu kitapların öne çıkardığı değerlerin hem güncel dördüncü sınıf öğretim programıyla ilişkili olduğu hem de günlük hayatın temel değerlerini yansıttığı düşünülmüştür.

Araştırmada, toplam 10 eylem planı süreç esnasında hazırlanmış ve 20.03.2017 ile 28.05.2017 tarihleri arasında 10 haftalık bir sürede (her hafta bir eylem planı olacak şekilde) uygulanmıştır. İlk haftadaki eylem planı öğrencilerin *değer* kavramına ilişkin algılarının ortaya çıkarılmasıyla ilgili olup, son haftadaki eylem planı ise genel olarak değerler eğitimi ile ilgili olduğu düşünülen bir filmin izlenmesi ve bir drama çalışmasının yapılması hakkındadır. İlk ve son haftalar haricindeki diğer sekiz haftada ise *Çıtır Çıtır Felsefe* kitap serisinden seçilen sekiz kitapla ilgili öğretim etkinlikleri uygulanmıştır.

Araştırmada, her eylem planı, haftalık olarak altı ders saatini kapsayan bir sürede, (*Oyun ve Fiziki Etkinlikler*, *İnsan Hakları*, *Yurttaşlık ve Demokrasi* ve *Sosyal Bilgiler* derslerinin her birinde ikişer saat olmak üzere) Pazartesi, Perşembe ve Cuma günlerinde uygulanmıştır. Şekil 1, *Çıtır Çıtır Felsefe* kitap serisinden seçilen sekiz kitaba yönelik eylem planlarının hazırlanması ve uygulanmasıyla ilgili haftalık döngüsel süreci göstermektedir. Buna göre, öncelikle eylem planlarının ilk taslakları araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Bu aşamada, özellikle her eylem planı kapsamında hazırlanan öğretim etkinliklerinin o hafta için belirlenen kitabın içeriği ile uyumlu olmasına büyük özen gösterilmiştir. Daha sonra, hazırlanan öğretim etkinlikleri sınıf öğretmeni ile birlikte gözden geçirilerek son şekli verilmiştir. Bu aşamadan sonra, öğretim etkinlikleri *Geçerlik Komitesi*'nin görüş ve onayına sunulmuş ve sınıfta uygulanmıştır. En son aşamada ise uygulama hakkında elde edilen ham veriler *Geçerlik Komitesi* ile paylaşılmış ve bulgulara dönüştürülmüştür. Bu süreç bütün eylem planları için aynı şekilde izlenmiştir.

Şekil 1. Eylem planlarının uygulanmasına ilişkin haftalık döngüsel süreç

Ayrıca, *Çıtır Çıtır Felsefe* kitap serisinin bütün kitapları, içerdiği okuma metinleri vasıtasıyla belli değerleri ve bu değerler bağlamında hayatımızın herhangi bir döneminde yaşayabileceğimiz durumları sorgulamaya sevk etmektedir. Dolayısıyla, eylem planlarında temel olarak her kitabın sorguladığı durumlarla ilgili sorular araştırmacı tarafından hazırlanmış ve bu sorular çerçevesinde ele alınan değerler sınıfta diyaloglar şeklinde işlenmiştir. Bu diyaloglarda, kitaplarda yer alan okuma metinleri de sınıfta tartışma konusu yapılmıştır. Örneğin, sınıftaki tipik bir diyalog şu şekilde gerçekleşmiştir:

- “Doğa ve Kirlilik” kitabına aşağıdaki diyalogla başlanır.**
- Araştırmacı:* Çocuklar, doğada görüp de çok üzüldüğünüz durumlar var mıdır? Varsa nelerdir?
- Ö2: Çöpleri çöp kutusunun dışına atan kişiler.
- Ö7: Suda gördüğüm kirlilikler.
- Araştırmacı:* Ya da denizde bir tankerin bir kaza sonucu denizde oluşturduğu kirlilik.
- Ö9: Petrolün denize dökülmesi.
- Ö2: Ormanda ateş yakılması.
- Araştırmacı:* Doğru söylediniz, çünkü bu durumlar orman yangınına sebep olabiliyor.
- Ö7: Hafriyat kamyonlarının ormana çöp dökmesi.
- Ö6: Çöpleri yere atmak.
- Ö19: Araba egzozları.
- Araştırmacı:* Peki, sizce Konya'nın havası neden çok fazla kirleniyor olabilir?
- Ö13: Arabalar çok fazla.
- Ö15: Herkes ateş yakıyor.
- Ö18: Fabrikaların dumanından.
- Araştırmacı:* Kışın yaktığımız yakıt da önemli mi sizce? Odun, kömür ya da doğalgaz. Doğalgaz çevreyi daha az kirlüten bir yakıt türüdür. Kömür kullanılırsa çevre daha çok kirleniyor.
- ...
- Ö9: Öğretmenim mesela fener alayında bizim oturduğumuz yerde lastik yakmışlardı ve bu durum astım hastalığı olan bir arkadaşımı çok rahatsız etmişti.
[Öğrenci kendi hayatından bir örnek veriyor. Fener alayı Konya'da çocuklar tarafından düzenlenen bir şenliktir.]

Araştırmacı: Evet, bu yüzden çevremizi de en az kirleten yakıtlar kullanmalıyız.

Ö16: Fener alayında lastik yakmaları çok zararlı.

Ö10: Fener alayında kocaman lastik yakmışlardı. Sabah kalktığımızda daha sönmemişti.

[*Daha sonra kitabın 22. sayfasında yer alan “Çernobil” adlı okuma parçası Ö10 tarafından sınıfta sesli olarak okunur ve diyalog okunan parça hakkında devam eder.*]

...

Tıpkı Ö10 tarafından bu diyalogun devamında okunan *Çernobil* adlı okuma parçasında olduğu gibi, araştırmada kullanılan bütün kitaplarda çeşitli öyküleyici veya bilgilendirici metinler ve bu metinlere ilişkin oluşturulan bazı ikilem durumları (olaylar) bulunmaktadır. Böylece sınıfta gerçekleştirilen diyaloglarda her öğrencinin kendisini ikilem durumunu veya olayı yaşayan kişinin yerine koyarak konu hakkında düşünmesi ve bir pozisyon alması sağlanmıştır. Örneğin, *Siz o kişi olsaydınız ne yapardınız? Bu olay karşısında sizce ne olmuştur? Bu metne bir başlık koymak isteseydiniz bu ne olurdu?* vb. sorularla öğrencilerin düşünmeleri teşvik edilmiştir. Bu yolla öğrencilerin kitaplarda öne çıkarılan değerlere ilişkin farkındalık (bilinç) oluşturmalarına yardımcı olunmaya çalışılmıştır. *İyi ve Kötü* başlıklı kitapta da vurgulandığı gibi:

“İnsanı insan yapan, kendine sorular sormasıdır. Bir şey yapmadan önce kendi kendine sorular sormak, o şeyi yaparken ve yaptıktan sonra üzerinde düşünmek, bunun iyi mi kötü mü olduğunu sorgulamak [sadece] insana özgü [bir niteliktir]” (Labbé ve Puech, 2011d, s. 23).

Araştırmada diğer önemli bir husus da öğrencilerin kitaplarla tanıştırılması süreci ile ilgilidir. Her kitap, haftanın ilk dersinde (Pazartesi gününün ilk saatinde) öğrencilere dağıtılmış ve öğrencilerin bu kitabı Perşembe günü derse kadar okuyarak gelmeleri öğütlenmiştir. Ayrıca, öğrencilerden bu okumalar esnasında kitabın içeriğine ilişkin günlüklerine kişisel yansımalar yapmaları (kitapta ilgilerini çeken hususları belirtmeleri, kitapta yer alan okuma parçaları hakkındaki düşüncelerini açıklamaları, vb.) istenmiştir. Dolayısıyla pazartesi günü, genellikle, kitabın konusu (kitapta ele alınan değerler) hakkında öğrencilerin kitabı okumadan önceki görüşlerinin paylaşılması amacıyla değerlendirilmiştir. Perşembe ve cuma günleri ise öğrencilerin kitabı okuduktan sonraki fikirlerinin paylaşılması amacıyla değerlendirilmiştir. Öğrencilerin kitaplarla ilgili düşüncelerine ek olarak, pazartesi, perşembe ve cuma günlerinde, araştırmacı tarafından her kitaba ilişkin hazırlanan sorular bağlamında sınıfta diyaloglar gerçekleştirilmiştir. Süreç içerisinde öğrencilerin ilgi ve istekleri veya *Öğretmen A.*'nin ve *Geçerlik Komitesinin* önerileri doğrultusunda ise *çeşitli oyunlardan veya doğaçlamalardan* da yararlanılmıştır.

Öğrencilerin kitaplarda vurgulanan değerleri kazanıp kazanmadıklarını anlamaya yönelik ise sınıftaki diyaloglar çerçevesinde sözel paylaşımlar gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, sözel paylaşımlardan hemen sonra öğrencilerin sınıfta okunan kitaplar ve bu kitaplarda ele alınan değerler hakkında daha fazla düşünmelerini sağlamak amacıyla bazı yazma çalışmaları yapılmıştır. Buna ek olarak, öğrencilerin bireysel olarak tuttıkları günlüklere öğrendiklerine ilişkin yansımalar yapmaları istenmiştir. Bu günlükler, yazma çalışmaları ve sınıfta gerçekleştirilen sözel diyaloglarla ilgili video kayıtları hep birlikte öğrencilerin değerlere ilişkin kavramsallaştırmalarının anlaşılmasında ve yorumlanmasında temel dokümanlar olarak kullanılmıştır.

Verilerin Elde Edilmesi, Analiz Edilmesi ve İnandırıcılığının Sağlanması

Bu araştırmada, verilerin elde edilmesi ve analiz edilmesi, uygulama süreci ile eşgüdümlü olarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın veri kaynaklarını araştırmacının kendisi, *Öğretmen A.*,

öğrenciler ve *Geçerlik Komitesi* oluşturmuştur. Veri toplama araçları olarak da katılımcı gözlemler, video kayıtları, yansıtıcı günlükler (araştırmacı günlüğü, öğretmen günlüğü ve öğrenci günlükleri), sınıf öğretmeni ve öğrencilerle gerçekleştirilen yarı-yapılandırılmış görüşmeler ve sınıf-içi diyaloglar kullanılmıştır. Bu farklı veri araçlarından elde edilen verilerin birbirini teyit edip etmediği sürekli olarak kontrol edilmiştir. Ayrıca, verilere ilişkin getirilen yorumlar, araştırmacı, *Öğretmen A.* ve öğrencilerin görüşlerinden yapılan doğrudan alıntılarla desteklenmiştir. Bu farklı veri kaynaklarının ve türlerinin kullanılması, aynı zamanda, araştırma bulgularının inandırıcılığının sağlanmasında da önemli bir katkısı olmuştur. Aşağıda, verilerin elde edilmesinde kullanılan araçlar kısaca açıklanmaktadır:

Katılımcı gözlem. Bu gözlem türünde araştırmacı, ele aldığı konuya ilişkin kültürün bir parçası olmaya çalışır. Bu gözlem türünde, en yaygın kayıt etme yöntemi not alma olmakla birlikte video kayıt cihazı, ses kayıt cihazı veya fotoğraflar da gözlenen ortamın kaydedilmesinde kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu çalışmada, araştırmacı (*makalenin ilk yazarı*) gözlemlerini düzenli olarak tuttuğu günlüğüne not etmeye çalışmıştır.

Yarı-yapılandırılmış görüşmeler. Briggs (1986; akt. Yıldırım ve Şimşek, 2016) görüşmenin sosyal bilimlerde gerçekleştirilen araştırmalarda en çok kullanılan veri toplama yöntemi olduğunu belirtmiş ve bunun temel nedeninin bireylerin deneyimlerine, tutumlarına, görüşlerine, şikâyetlerine, duygularına veya inançlarına ilişkin bilgi elde etmede oldukça etkili bir yöntem olmasından kaynaklandığını ifade etmiştir. Bu çalışmada, yarı-yapılandırılmış görüşmeler, uygulama esnasında *Öğretmen A.*'nın ve öğrencilerin öğretim etkinliklerine ilişkin düşüncelerini sorgulamak amacıyla gerçekleştirilmiştir.

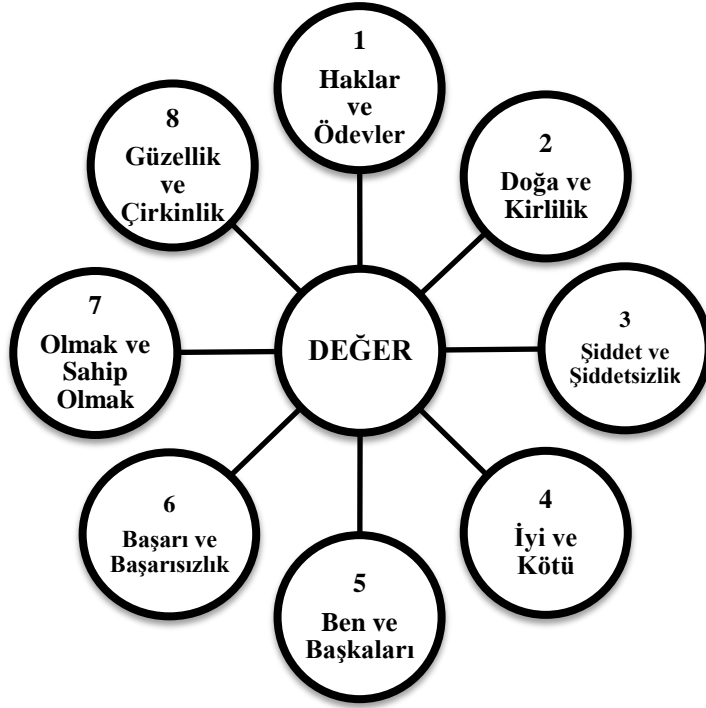
Araştırmacı, öğrenci ve öğretmen günlükleri. Araştırmacı günlüğü genel olarak gerçekleştirilen bütün eylem araştırmalarında kullanılmaktadır (Johnson, 2005). Bu çalışmada da araştırmacı, uygulama boyunca gözlemlerini, izlenimlerini, fikirlerini, vb. yazmak için günlük tutmuştur. Ayrıca, uygulama öncesinde öğrencilere not defterleri dağıtılmış ve ilk sayfasına öncelikle isim ve tarih yazarak bu defteri günlük olarak kullanmaları istenmiştir. Öğrenciler genel olarak günlüğü düzenli tutmak yerine araştırmacının yönlendirmeleri doğrultusunda yazmayı tercih etmişlerdir. Bazı öğrenciler görüşlerini daha detaylı olarak ifade etmiş, bazıları ise daha sınırlı ifadeler kullanmıştır. Bu durum, öğrencilerin yazmayı alışkanlık haline getirip getirmediğine ve o hafta işlenen kitabın ilgilerini çekip çekmeme durumuna bağlı olarak değişmiştir. *Öğretmen A.* ise ilk önce günlük tutmayı kabul etse de daha sonra bunu düzenli olarak gerçekleştirmediği için bir kitap veya değer işlendikten sonra onun hakkında düşüncelerini yazmayı tercih etmiştir.

Video kayıtları. Video kayıtlarının veri toplama aracı olarak kullanılması araştırmacılara gözlem notlarını ve diğer veri toplama araçlarından elde ettiği verileri kanıtlama olanağı sunduğu gibi kesinti ve zaman sınırı olmadan kayıtları defalarca izleyebilme olanağı da sunmaktadır (Koshy, 2005; Lodico, Spaulding ve Voegtle, 2006). Bu çalışmada, video kayıtları, her dersin başında öğretmen masasının yanına kurulan bir düzenekle düzenli olarak yapılmaya çalışılmıştır.

Geçerlik Komitesi tutanakları. Bu araştırmada *Geçerlik Komitesi*, araştırmacının danışmanı (*bu makalenin ikinci yazarı*) ve görev yaptığı aynı anabilim dalındaki diğer iki öğretim üyesi ile birlikte üç öğretim üyesinden oluşmuştur. Bütün eylem planları uygulanmadan önce ve uygulandıktan sonra *Geçerlik Komitesi*'nin görüşlerine sunulmuş ve bu komitenin önerileri doğrultusunda eylem planlarında düzeltmeler yapılmıştır. Bütün *Geçerlik Komitesi* toplantıları ses kayıt cihazı ile kaydedilmiştir.

Bulgular

Şekil 2, bu araştırmada elde edilen bulguların genel sistematüğını görselleştirmektedir. Şekil 2'in merkezinde yer alan değer kavramı, bütün eylem planlarını ilgilendirmekte olup öğrencilerin değerlerle ilgili algılarına ilişkin ilk eylem planıyla elde edilen verileri ve son eylem planında değerleri pekiştirme amaçlı yararlanılan drama ve film izleme etkinliklerini içermektedir. Numaralandırılmış sekiz kitap ise bu ikisi arasında uygulanan sekiz eylem planına (öğretim etkinliklerine) ilişkin elde edilen verileri simgelemektedir. Aşağıda, bütün eylem planlarının uygulanması neticesinde bu araştırmada ulaşılan veriler sentezlenerek açıklanmaktadır. Ayrıca, her kitapla ilgili eylem planında sorgulanan değerler hakkında *Öğretmen A.*'dan, araştırmacıdan ya da öğrencilerden görüşler paylaşılmaktadır.

Şekil 2. Araştırmada elde edilen bulguların genel sistematüğını

Eylem Planı 1

Öğrencilerin *değer* kavramı hakkındaki algıları, değerlerle ilgili ne kadar fikir sahibi olduklarını anlamak adına önemlidir. Bu algıları ortaya çıkarmak amacıyla bu eylem planında öğrencilere *Sizce değer ne demektir? Değerler neden önemlidir? Değerlerin hayatımızı nasıl etkilediğini düşünüyorsunuz? Değerler olmazsa ne olur?* gibi açık-uçlu sorular sorulmuştur. Bu sorulara ilişkin sınıfta gerçekleştirilen diyaloglarda (23.03.2017 tarihli *Video Kaydı*), öğrencilerin *değer* kavramını genel olarak *sevgi, saygı, adalet, hoşgörü, empati, yardımseverlik*, vb. değerlere ilişkin kullandıkları ifadeler üzerinden açıkladıkları görülmüştür. Değerlerin eksikliğinde ise

insanlar arasında özellikle saygısızlığın, adaletsizliğin, sevgisizliğin ve hoşgörüsüzlüğün artacağından ve kötü bir dünyada yaşanılacağından bahsedilmiştir. Örneğin:

- “[Değer.] birinin bir şeye önem vermesi ve ona her türlü iyiliği yapması [demektir.]” (Ö2, Erkek)
“[Değer.] bir kişiyi sevmek, ona saygı göstermek, o kişiye sahip çıkmak [demektir.]” (Ö4, Erkek)
“[Değer.] insanlara yardım etmek [demektir.]” (Ö22, Erkek)
“Değerler olmazsa, çevremizde saygısızlık, adaletsizlik olur ve iyi bir dünyada yaşayamayız.” (Ö3, Kız)
“Değerlerimiz olmasaydı saygısızlaşırız. Böyle olduğu zaman da birbirimizin kalbini kırabiliriz.” (Ö7, Erkek)
“Eğer değerler olmasaydı, dünya kötüye gider ve kimse değer görmezdi.” (Ö9, Kız)
“[Değerler olmazsa,] empati kuramayız, hoşgörülü olamayız, adaletsizlik olur.” (Ö10, Kız)
“[Değerler olmazsa,] saygı olmaz, sevgi olmaz. Hep kavga dövüş olur ve hiç kimse birbirine iyi davranmaz.” (Ö15, Kız)
“Dünyada değer olmasaydı, saygı olmazdı, dünya çok kötü bir yere döndürdü.” (Ö17, Erkek)
“Kötü olurdu. Herkes birbirine saygısız, adaletsiz, sevgisiz ve kötü davranırdı.” (Ö20, Kız)

Daha sonra, öğrencilerden *Sınıf arkadaşlarınızın ne tür değerlere sahip olduğunu veya olmadığını düşünüyorsunuz? Başka hangi değerlere sahip olmalarını istersiniz?* sorularıyla ilgili düşüncelerini yazmaları (24.03.2017 tarihli *Yazma Çalışması*) ve kâğıtlarını isimsiz olarak araştırmacıya teslim etmeleri istenmiştir. Öğrencilerin bu sorulara verdikleri cevaplar incelendiğinde, birkaçı dışında neredeyse hepsinin genel olarak arkadaşlarında gördükleri olumsuz özellikleri vurguladıkları görülmüştür. Bu cevapların, öğrencilerin arkadaşlarında önemsedikleri ve değiştirmek istedikleri davranışları (*değerleri*) yansıtması bakımından önemli olduğu düşünülmüştür. Örneğin:

- “Arkadaşlarımla birlikte oyun oynarken bazı arkadaşlarım başkalarını dışlıyor. Bu da beni biraz kızdırıyor.” (Ö2, Erkek)
“Keşke arkadaşlarım sorumluluklarını yerine getirse ama bu bazı arkadaşlarım için geçerli. Bu konuyu önemsemeleri lazım.” (Ö3, Kız)
“Arkadaşlarımla empati kurmasını isterim.” (Ö6, Kız)
“Arkadaşlarım benim boyum küçük diye benimle fazla ilgilenmiyorlar. Beni daha çok önemsemelerini isterdim.” (Ö7, Erkek)
“Biz birbirimize sevgi ve saygı göstermeliyiz, birbirimize bağırılmamalıyız.” (Ö9, Kız)
“Arkadaşım kimseyle kavga etmeseydi severdim.” (Ö13, Erkek)
“Keşke biraz daha sevgi dolu bir sınıf olsaydı.” (Ö15, Kız)
“Keşke arkadaşım ile adaletle oynasak.” (Ö17, Erkek)
“Arkadaşım paylaşımcı, iyi bir kişi.” (Ö19, Kız)
“Arkadaşım bana küsünce üzülüyorum.” (Ö21, Kız)

Öğretmen A. da *değer* kavramını genel olarak *bir şeye verilen kıymet* biçiminde kavramsallaştırmıştır. Ayrıca, değerlerin en etkili biçimde öğrencilere bir *rol model* olarak, onların hayatlarında bir farkındalık meydana getirerek ya da onların bazı sosyal sorumluluk projelerinde yer almalarını sağlayarak kazandırılabilceğini ifade etmiştir. Örneğin:

- “Değerlerin, öğrencilere sadece bir ders gibi işlemekten ziyade, onların zihinlerinde yer ederek, onlara örnek olarak veya hayatlarında bir değişiklik sağlayarak kazandırılabilceğini düşünüyorum... Belki okullar sosyal sorumluluk projelerini daha da fazlaştırıp öğrencileri de bu projelere daha fazla dâhil ederek, çocukların bilinçlenmelerini daha çok arttırabilirler.” (24.03.2017 tarihli *Günlük*)

Eylem Planı 2

Bu eylem planında *Haklar ve Ödevler* başlıklı çocuk kitabı ile ilgili etkinlikler uygulanmıştır. Bu kitabın seçilmesindeki temel amaç, öğrencilerin *adalet*, *hak* ve *sorumluluk* değerleri üzerinde düşünmelerini sağlamak, bu değerlerin onlar için ne ifade ettiğini anlamaya çalışmak ve

öğrencilerin kendi özgür iradeleri ile bu değerleri benimsemelerinin onlar için neden önemli olduğunu hissettirmektedir. Kitapta öne çıkan değerler şunlardır: *Hak, ödev, sorumluluk, adalet, özgürlük ve saygı*. Bu eylem planıyla ilgili sınıfta aşağıdaki sorular çerçevesinde diyaloglar/tartışmalar gerçekleştirilmiştir:

- Vatandaşlık haklarımız ve sorumluluklarımız nelerdir?
- Haklar herkes için geçerli midir?
- Haklarımız ve ödevlerimiz arasında nasıl bir ilişki vardır?
- Güçlü olan her zaman haklı mıdır? Kaba kuvvet insanı haklı çıkarır mı?
- Sorumluluklarımız olmasaydı nasıl bir dünya bizi beklerdi?
- Sizce çocukların ve yetişkinlerin sorumlulukları aynı mıdır?
- Bir hayalimizin gerçekleşmesi için vazgeçmek zorunda olduğumuz ya da ertelemek durumunda kaldığımız isteklerimiz olabilir mi? Sizce bu durumun nedeni nedir?
- Sizin faydanıza olacak ama başkasını mağdur edecek bir durumla karşılaştığınızda karşınızdaki insanın mağdur olmaması için onu uyarır mısınız?
- Vicdan muhasebesi nedir? Bu durumu nasıl açıklayabilirsiniz? Sizce kişi kendi vicdanını sorgulayıp hata yaptığını düşündüğünde ne yapmalıdır?

Haklar ve Ödevler kitabı *Ödevsiz Gezegen* (s. 3) başlıklı bir okuma parçası ile başlamaktadır. Bu okuma parçası, aynı zamanda, kitapta öğrencileri en çok etkileyen hikâyeye de olmuştur. Hikâyede, temel olarak hakların/ödevlerin olmadığı, sorumlulukların yerine getirilmediği ve adaletin çoğunlukla kaba kuvvetle sağlandığı bir gezegene turist olarak seyahat eden Ali ve Esin adlı iki dünyalının yaşadıkları anlatılmaktadır. Kitapta öğrencilerin dikkatini en çok çeken diğer okuma parçalarından biri de, bir *ahlaki ödev* olarak elen alınan *vicdan muhasebesi* olgusunun işlendiği *Gece Mahkemesi* (s. 31) adlı okuma parçası olmuştur. Bu hikâyede, kişinin kendi kendisini yargılamasının önemli bir *değer* olduğu ve önemli olanın da bu yargılamadan beraat etmesinin (kendisini aklamamasının) olduğu, çünkü kişinin mutlu, huzurlu veya kendisiyle barışık bir hayat sürmesinin buna bağlı olduğu vurgulanmaktadır.

Öğretmen A. bu kitapla ilgili sınıfta gerçekleştirilen etkinliklere/diyaloglara ilişkin 31.03.2017 tarihli günlüğüne şu şekilde bir yansıma yapmıştır:

“*Haklar ve Ödevler* kitabı çok önemli bir konuyu ele almaktadır. Adalet ve sorumluluk değerlerinin çok küçük yaşlarda kazandırılarak bir alışkanlık haline geleceğini düşünüyorum. Gerek okul içi bir öğrenci olarak sorumluluklarında gerekse ileriki yaşamlarında önemli olacak bilgiler edindiler. Zaten önceki derslerden farkında oldukları bu değerleri pekiştirdiler. Belki düşüncelerini yazılı olarak dile getirirken tam ifade edememiş veya zorlanmış olabilirler ama bu kitaplar ve dersler sayesinde zamanla gerek sözel gerekse de yazılı olarak kendilerini ifade etme becerilerinin artacağı düşüncesindeyim.”

Öğretmen A.'nın da dikkat çektiği üzere, bu eylem planı ile birlikte öğrencilerin sözel diyalogları/tartışmaları, yazma çalışmalarına kıyasla daha fazla tercih ettikleri ve yazmaya dayalı çalışmalarda hem daha fazla sıkıldıkları hem de daha fazla zorlandıkları görülmüştür. Bu duruma ilişkin olarak araştırmacı, izleyen eylem planlarında, yazma çalışmalarını çoğunlukla yönlendirilmiş günlüklerle sınırlandırmıştır. Öğrencilerden bazı yazma çalışmalarını yapmalarını istediği durumlarda ise bunu (yazmayı) öğrenciler açısından ilginç hale getirmeye çalışmıştır. Ayrıca, *Geçerlik Komitesinin* de önerisi doğrultusunda, sınıftaki diyaloglara/tartışmalara ek olarak *oyun* ve *drama* gibi etkinliklere eylem planlarında daha fazla yer vermeye çaba göstermiştir.

Eylem Planı 3

Bu eylem planında *Doğa ve Kirlilik* başlıklı çocuk kitabı ile ilgili etkinlikler uygulanmıştır. Bu kitapta, canlıların doğa ile olan ilişkileri, insanların doğaya verdikleri zararlar ve doğa kirliliği ile nasıl başa çıkılacağı, vb. konular ele alınmaktadır. Kitapta öne çıkan değerler şunlardır: *Doğa sevgisi, doğaya saygı, doğaya karşı duyarlılık ve bilimsellik*. Bu eylem planıyla ilgili sınıfta aşağıdaki sorular çerçevesinde diyaloglar/tartışmalar gerçekleştirilmiştir:

- Doğada görüp de çok üzüldüğünüz durumlar var mıdır? Varsa nelerdir?
- Doğadaki kirliliklerin etkilerini daha çok hangi canlılar üzerinde görebiliyoruz?
- Bir yandan çevreyi korurken diğer yandan gerçekleştirdiğimiz eylemlerle istemeden de olsa kirlilik yarattığımız durumlar var mıdır? Varsa nelerdir?
- Doğadaki kirliliği önlemek için çevremizde ne gibi önlemler alabiliriz?
- Doğanın dengesini bozan durumlar nelerdir?
- Geri dönüşüm nedir? Geri dönüşüm için ne tür çözümler geliştirilebilir?
- Sızca genetiği değiştirilmiş gıdaların beslenmemiz üzerinde nasıl bir etkisi olabilir?
- Doğa ve insan arasındaki bağı kuvvetlendirmek için insanlar ne yapmalıdır?
- Doğayla birlikte barış içinde yaşamak ve uyum sağlamak nasıl mümkün olabilir?

Doğa ve Kirlilik başlıklı kitaba ilişkin olarak öğrencileri en çok etkileyen hikâyeler, (1) bir geminin denizde battığı ve petrol sızıntısı yaşandığı için tatil planları altüst olan bir ailenin hislerinin anlatıldığı *Berbat Olmuş Bir Tatil* (s. 3) adlı okuma parçası, (2) garajda havasız kalıp araba egzozundan çıkan dumanla ölen bir kedinin anlatıldığı *Komşunun Kedisi Öldü* (s. 7) başlıklı hikâye ve (3) 26 Nisan 1986'da bir nükleer santralde yaşanan patlamanın çevreye olan etkilerinin işlendiği *Çernobil* (s. 22) adlı metin olmuştur. Bu okuma parçalarında temel olarak, insanların doğanın kendine has döngülerini bozacak derecede doğayı kirletmelerinin nelere mal olduğu, uygarlaşmayı doğaya rağmen değil de doğayla birlikte uyum içinde yapmalarının ne denli gerekli olduğu ve doğaya saygılı olmalarının onlar için ne derecede önemli bir erdem (*değer*) olduğu vurgulanmaktadır. Dolayısıyla bu eylem planında, her üç okuma parçası ile ilgili sınıfta *doğaçılama* çalışmaları da gerçekleştirilerek öğrencilerin (1) *tatil planları altüst olmuş bir çocuk*, (2) *egzoz gazı ile kedisini kaybeden bir çocuk* veya (2) *bir nükleer santraldeki patlamaya maruz kalan bir çocuk* ile empati kurmaları ve bu perspektifler ışığında hayatı anlamlandırmaya çalışmaları teşvik edilmiştir.

Öğretmen A. bu kitapla ilgili 07.04.2017 tarihli günlüğüne şu şekilde bir yansıma yapmıştır:

“Öğrenciler için yine zevkli bir konuydu. Gitgide kirlenen ve yok olan doğayla ilgili bilmedikleri birçok şeyi öğrendiler. Umarım çöplerin ayrıştırılması konusunda öğrendiklerini hayata geçirirler ve günlük hayatlarında daha bilinçli davranırlar.”

Bu kitaba ilişkin bazı öğrencilerin düşünceleri ise şu şekildedir:

“Dünyamızda olan, bilmediğim doğa olaylarını öğrendim. Çöpleri nasıl atacağımızı öğrendik. Dersler çok eğlenceli geçtiği için mutlu oldum.” (Ö2, Erkek, 07.04.2017 tarihli *Günlük*)

“Doğa ile ilgili bildiklerimizi pekiştirdik. Sokaklarda gördüğümüz kirliliklerden bahsettik. Doğayı korumazsak, canlıların öldüğünü konuştuk.” (Ö3, Kız, 07.04.2017 tarihli *Günlük*)

Eylem Planı 4

Bu eylem planında *Şiddet ve Şiddetsizlik* başlıklı çocuk kitabı ile ilgili etkinlikler uygulanmıştır. Şiddet konusu, hem çok dillendirilmeyen hem de farkında olmadan maruz kalınan önemli konulardan biridir. Özellikle çocuklarla ilgili olarak aile içinde şahit olunan, yakın çevrede gözlemlenen veya bizzat deneyimlenen şiddet içerikli olaylar gelecekte onların hayatlarında çeşitli travmalara yol açabilmektedir. Bu yüzden çocukların şiddet konusunda bilinçlenmelerinin önemi büyüktür. Bu kitapta öne çıkan değerler şunlardır: *İnsanlara karşı saygı, hoşgörü, duyarlılık, empati, sevgi ve güven*. Bu eylem planıyla ilgili sınıfta aşağıdaki sorular çerçevesinde diyaloglar/tartışmalar gerçekleştirilmiştir:

- Şiddet içeren sporlar veya oyunlar nelerdir? Bu oyun ve sporların içinde yer alan şiddet nasıl kontrol altına alınabilir?
- Şiddet korkusu hissettiğiniz zamanlar oldu mu? Neden? Ne zaman bu korkuyu hissediyorsunuz?
- Şiddet içeren bir durumla karşılaştığınızda nasıl tepki verirsiniz?
- Sizce şiddet sadece fiziksel olarak mı gerçekleşmektedir? Başka ne şekillerde ortaya çıkmaktadır?
- Çatışma yaşadığımız durumlar veya anlaşmazlık yaşadığımız insanlar var mıdır? Böyle durumlarda çözüm şiddet midir? Nasıl davranmalıyız?
- Arkadaşlarınızla yaşadığınız anlaşmazlıkları çözmek için nasıl bir yol izliyorsunuz?

Şiddet ve Şiddetsizlik başlıklı kitapta, günümüzde şiddetin günlük hayatın bir gerçeği olduğu ve her an her yerde (statlarda, eğlence yerlerinde, sokaklarda, okullarda, ailelerde, vb.) şiddetle karşılaşılabilacağı (*Aşk Mektubu Yazma Olimpiyatları* s. 5 adlı hikâye ile *Hepimiz Her Zaman Biraz Korkarız* s. 7 adlı hikâye); şiddetin her zaman yeni bir şiddeti doğurduğu (*O Başlattı* s. 9 adlı hikâye); şiddetin farklı türlerinin (fiziksel, psikolojik, sosyal, manevi, vb.) olduğu, herhangi bir şiddet durumunda genellikle şiddeti uygulayanın şiddete maruz kalandan (mağdurdan) daha güçlü konumda olduğu ve şiddetin mağdurda çoğu zaman telafisi mümkün olmayan vahim sonuçlar doğurabildiği (*Soğuk Şiddet, Sıcak Şiddet* s. 22 adlı hikâye); şiddetin varlığını/nedenini açıklamada hiçbir gerekçenin kabul edilemez olduğu (*Hep Bahane, Hep Bahane* s. 16 adlı hikâye ile *Ama Hiçbiri Geçerli Değil* s. 18 adlı hikâye), bununla birlikte şiddeti engellemede/azaltmada çeşitli stratejilerden yararlanılabileceği gibi hususlar ele alınmaktadır. Örneğin, *Şiddet Alarmı* (s. 12), *Sihirli Formül Yok* (s. 21) ve *Çatışmasavar Murat* (s. 35) adlı okuma parçalarında özellikle de şiddetin doğmasını engelleyebilmek adına şiddete duyarlı bir birey olmanın önemine/değerine (kavganın yaklaştığını hissetmek, öfkelenmeyi erteleyebilmek/kontrol edebilmek, vb.) dikkat çekilmektedir. Bu okuma parçalarından esinlenerek, bu eylem planında öğrencilerin öfkelerini nasıl kontrol edebilecekleri hakkında sınıfta bazı doğaçlama oyunlar oynanmış ve öfke kontrolüne ilişkin bazı stratejiler hakkında öğrencilerin bilinç oluşturmaları sağlanmıştır.

Bu eylem planıyla ilgili olarak *Öğretmen A.* 14.04.2017 tarihli günlüğüne şu şekilde bir yansıma yapmıştır:

“Şiddet günlük hayatımızda maalesef sıkça karşılaştığımız bir problem. Haber programlarını şiddet olaylarından dolayı neredeyse izleyemez olduk. Ben öğrencilerime bu konuda elimden geldiği kadar farkındalık oluşturmaya çalışıyorum. Hatta sizin de derslerde fark ettiğiniz üzere *empati* değeri üzerinde epey konuştuk, tartışmalar gerçekleştirdik. Anladıklarını ve daha duyarlı davrandıklarını düşünüyorum. Bu kitap da yine bu konuda düşüncelerini geliştirmelerini sağladı. Kendi hayatlarında aileden veya çevreden kaynaklı çok

ağır bir şiddet durumu ile karşılaşmadım, umarım olmaz da. Yine de toplum içinde çocukların bu konuları ifade etmesi biraz daha zor oluyor.”

Benzer şekilde, bu eylem planıyla ilgili araştırmacı 15.04.2017 tarihli günlüğüne şu şekilde bir yansıma yapmıştır:

“Öğrenciler bu kitapla ilgili tartışmalarda aileleri ile ilgili olaylardan fazla bahsetmediler. Sakladıkları bir durumdan değil belki ama ailevi olayları anlatmak istememiş olabilirler. Özellikle *empati* ve farklılıklara karşı *saygı* ve *duyarlılık* değerleri hakkında farkındalıklarının arttığını düşünüyorum.”

Bu eylem planıyla ilgili bazı öğrencilerin günlüklerine yansımaları ise şu şekilde olmuştur:

“Bazen arkadaşlarımızla anlaşamadığımızda şiddet içeren davranışlarımız olabiliyor.” (Ö4, Erkek, 14.04.2017 tarihli *Günlük*)

“Derslerde çok şey öğrendik. Şiddetin kötü bir şey olduğunu öğrendik.” (Ö9, Kız, 14.04.2017 tarihli *Günlük*)

“Özellikle öfkelendiğimiz durumlarda içimizden 10’a kadar sayarak beklememiz ve öyle konuşmamız gerektiğini öğrendik.” (Ö11, Kız, 14.04.2017 tarihli *Günlük*)

Eylem Planı 5

Bu eylem planında *İyi ve Kötü* başlıklı çocuk kitabı ile ilgili etkinlikler uygulanmıştır. Bu kitap, bir olayın/durumun veya kişinin tamamen *iyi* ya da *kötü* olarak algılanmasından çok bu olayın/durumun veya kişinin mantık kuralları çerçevesinde değerlendirilmesini ve ona göre kararlar alınmasını öğütlemetedir. Kitapta öne çıkan değerler şunlardır: *Saygı, güven, duyarlılık, doğruluk, dürüstlük ve yardımseverlik*. Bu eylem planıyla ilgili sınıfta aşağıdaki sorular çerçevesinde diyaloglar/tartışmalar gerçekleştirilmiştir:

- İyi yapmamızı sağlayan veya kötülük yapmamızı engelleyen durumlar nelerdir?
- İyi ve kötü kavramları herkese aynı anlamı mı ifade eder? Bir olayın iyi veya kötü olarak yorumlanmasında neler etkilidir?
- Davranışlarımıza veya kararlarımıza kaynaklık eden ve onları sorgulamamızı sağlayan unsurlar nelerdir?
- Kötülük içeren davranışlarla insanların bizi yönlendirmesine nasıl engel olabiliriz?
- Bilmeden veya yanlışlıkla kötü bir davranışta bulunmak nasıl bir sorgulama gerektirir?
- Bilerek yaptığımız ve yapmaya devam ettiğimiz kötü davranışlarımızı nasıl engelleyebiliriz?
- İyi insan, iyi vatandaş kimdir? Nasıl olunur?

İyi ve Kötü başlıklı kitapta yer alan hikâyeler aracılığıyla vurgulanmak istenen, günlük hayattaki olayların sadece iyi veya kötüden ibaret olmadığı, bazen kararsız kaldığımız durumlar olabileceği ve öğrencilerin de bunun gayet normal bir durum olduğunun farkına varmalarını sağlamaktır. Kitapta öğrencileri en çok (derinden) etkileyen metin ise *İyi Nedir, Kötü Nedir?* başlıklı okuma parçası olmuştur. Bu okuma parçasına göre:

“Yaşamak için, kurtların kuzuları yemesi gerekir: Kurtlar için kuzuları öldürmek iyidir. Bu, kurdun yaşamasını, küçük kurtların büyümesini sağlar. Kuzuysa ölmek istemez: Kuzular için kurtların yaptığı şey kötüdür. Kuzunun içindeki yaşama isteğiyle, iyidir. Kurt için iyi olan, kuzu için iyi değildir. Kuzu için iyi olansa, kurt için kötüdür. İyi ve kötü herkes için aynı şey değildir.” (*İyi ve Kötü* kitabı, s. 6)

Bu kitap işlendikten sonra öğrencilerden kendilerince iyi olan ama başkasına göre kötü olabilecek bir kurgu hikâye yazmaları (20.04.2017 tarihli *Yazma Çalışması*), bu hikâyeye bir

başlık vermeleri ve bu hikâyeyi sınıfla paylaşmaları istenmiştir. Öğrencilerin yazdıkları hikâyelerin büyük çoğunluğunun *İyi Nedir, Kötü Nedir?* başlıklı okuma parçasıyla benzerlik gösterdiği (örneğin Ö8), diğerlerinin ise daha önce okunulan bir kitaba veya dinlenen bir hikâyeye dayandırıldığı (örneğin Ö6) görülmüştür. Aşağıda, bu iki duruma örnek olarak, sırasıyla, *Aslan ile Tavşan* ve *Yalancı Çoban* başlıklarıyla iki öğrenci tarafından kaleme alınan hikâyeler verilmektedir.

“*Aslan ile Tavşan*: Bir varmış bir yokmuş evvel zaman içinde kalbur saman içinde bir aslan ve bir de tavşan varmış. Bir gün aslan o kadar acıkmış ki av bulması gerekiyormuş. Tavşan ise yavrularına yemek bulmaya çıkmış. Ama aslan, anne tavşanı görünce gizlice yaklaşmış, bir an bir çalıya basınca tavşan bu sesi duymuş. Aslanı görmüş ve hemen kaçmaya başlamış, ama aslan hiç durur mu hemen tavşanın peşinden koşmuş, o kadar koşmuşlar ki artık tavşanın koşmaya gücü kalmamış ve yavaşlamış. Aslan tavşanı hemen kapıldığı gibi yemiştir ama hiç doyar mı tavşanın evine gidip yavruları da yemiştir, artık karnı doymuş çünkü bir anne ve dört tane de yavru tavşanı yemiştir. Aslan evine gidip yatmış. Yarın olmuş, yine acıkmış. Ama bu sefer ceylan yiyecektmiş. Her zaman ki gibi ceylanı da yakalamış. Ceylanı da yemiştir. Böyle böyle devam etmiş. Doğada böyle şeyler olmak zorundaymış, çünkü eğer hayvanlar birbirlerini yemezlerse ölürlermiş.” (Ö8, Kız)

“*Yalancı Çoban*: Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde kalbur saman içinde bir çoban varmış. Bu çoban bir gün köylülere şaka yapmak istemiş ve sabah köylülere ‘Yetişin, imdat! Sürüyü kurt bastı.’ demiştir. Bunu duyan köylüler hemen koşmuşlar. Ama çoban buna çok gülüyormuş. Oraya giden köylü çobana çok kızmış ve sabah olunca çoban gene şaka yapmak istemiş ama bu sefer üzeri yırtık bir şekilde denemiş ve köylüler gene inanmışlar. Bunu gören köylüler çobanı uyarılmışlar ve böyle yapmamasını söylemişler. Ertesi sabah olunca köylünün sürüsünü gerçekten kurt basmış. Ama çoban köye gidince kimse ona inanmamış. Çoban yalvarıyormuş ama köylüler dinlememiş ve kurtlar sürüyü yemiştir. Çoban da köylüye söz vermiş, bir daha yapmayacağım demiştir.” (Ö6, Kız)

Eylem Planı 6

Bu eylem planında *Ben ve Başkaları* başlıklı çocuk kitabı ile ilgili etkinlikler uygulanmıştır. Bu kitabın seçilmesinin temel nedeni, günlük hayatta her bireyin sosyal bir varlık olarak çevresindeki insanlarla ilişkilerine dikkat çekmektir. Kitapta öne çıkan değerler şunlardır: *Saygı, sevgi, güven, dayanışma, empati ve yardımseverlik*. Bu eylem planıyla ilgili sınıfta aşağıdaki sorular çerçevesinde diyaloglar/tartışmalar gerçekleştirilmiştir:

- Sosyal bir hayattan uzakta büyümüş bir insan nelerden mahrum/yoksun kalabilir?
- Diğer insanların kişiliğimiz üzerinde nasıl bir etkisi vardır?
- Irkçılık, toplumsal cinsiyetçilik ne demektir?
- Bütün insanları insan olarak görebilmenin temelinde nasıl bir düşünce vardır?
- Yakın çevrenizde farklı olan ya da farklı davranan insanlar var mıdır?
- Arkadaşlarımızla ilgili önyargılarımız var mıdır, varsa bunları nasıl aşabiliriz?
- Yıllar öncesine baktığımızda insanlığın sosyal yaşamında neler değişmiştir?
- İnsanın içinde yaşadığı toplum/kültür hayatını nasıl etkiler?
- Empati nedir? Neden önemlidir?

Ben ve Başkaları başlıklı kitap işlendikten sonra öğrencilerin her birinden *Ben nasıl birisiyim ve arkadaşım nasıl bir insan?* temasıyla ilgili bir kompozisyon yazarak (28.04.2017 tarihli *Yazma Çalışması*) hem kendisi hem de sınıftaki bir arkadaşıyla ilgili beğendiği ve beğenmediği özellikler hakkında bilgi vermesi, daha sonra ise yazdıklarını çekinmeden sınıfta paylaşması istenmiştir. Bu etkinlik, kitapta yer alan ve öğrencilerin önemli ölçüde etkilendikleri *Alara'nın Aynası* (s. 5) başlıklı hikâyeden esinlenerek uygulanmıştır. Söz konusu bu hikâyede, ayna bir mecaz olarak kullanılmaktadır; diğer bir ifadeyle, hikâyede Alara adlı bir çocuk ayna aracılığıyla

(başkalarının kendisi hakkındaki söz ve davranışları ışığında) kendi kişilik özelliklerine ilişkin bir yansıma yapmaktadır. Benzer şekilde, öğrencilerin hem kendilerini nasıl algıladıklarının hem de arkadaşlarını nasıl gördüklerinin anlaşılmasının ve fikirlerinin içtenlikle sınıfta paylaşılmasının/tartışılmasının faydalı olacağı düşünülmüştür (28.04.2017 tarihli *Video Kaydı*). Bu etkinliğin, öğrencilerin hem fiziksel özellikler olarak hem de mizaç/karakter bakımından kendilerini tanımlarına, güçlü ve zayıf yönlerini fark etmelerine ve arkadaşlarının farklılıklarına saygı göstermeyi öğrenmelerine katkısı olmuştur. Örneğin:

“Ben kıskanç olma özelliğimi hiç sevmiyorum.” (Ö18, Kız)

“Çabuk sinirleniyorum.” (Ö2, Erkek)

“Esmer tenli olmam.” (Ö14, Erkek)

“Duygusal olmam, hemen ağlıyorum.” (Ö9, Kız)

“Utangacım, çok duygusalım.” (Ö21, Kız)

Öğretmen A. da 28.04.2017 tarihli günlüğüne yaptığı yansımada bu uygulamayla ilgili düşüncelerini şu şekilde açıklamıştır:

“Öğrencilerimin benim de farkında olmadığım kendileri ve arkadaşları hakkında farklı durumlardan rahatsızlık duyduğunu öğrendim. Bana da farkındalık kattı. Özellikle bazı fiziksel durumlarıyla ilgili rahatsızlık duymalarından dolayı üzüntü duydum ve neden böyle hissetmemeleri gerektiğini açıklamaya çalıştım. Arkadaşları konusunda da iyi bir gözlemci olduklarını fark ettim. Bu eylem planı ile arkadaşlarında gördükleri farklılıklara karşı duyarlılıklarının arttığını düşünüyorum. Ayrıca bu farklılıklara saygı duyma konusunda da kendilerini geliştirdiler.”

Eylem Planı 7

Bu eylem planında *Başarı ve Başarısızlık* başlıklı çocuk kitabı ile ilgili etkinlikler uygulanmıştır. Bu kitap, öğrencilerin akademik ve sosyal hayatlarında yaşadıkları olumsuz durumların üstesinden nasıl gelebileceklerine ilişkin iyi bir anlayış geliştirmelerine yardımcı olmaktadır. Kitapta öne çıkan değerler şunlardır: *Sorumluluk, çalışkanlık, sabır, duyarlılık ve dürüstlük*. Bu eylem planıyla ilgili sınıfta aşağıdaki sorular çerçevesinde diyaloglar/tartışmalar gerçekleştirilmiştir:

- Sizce başarı nedir?
- Hayatta en çok başarmak istediğiniz şey nedir?
- Kendinizi çok başarılı veya başarısız bulduğunuz durumlar nelerdir? Bu gibi durumlarda ne hissedersiniz?
- Başarımıza katkısı olabilecek unsurlar nelerdir? Neden?
- Yaşımız büyüdükçe başarıya bakış açımız da değişir mi? Neden?
- Sizce başarısızlıklarımızdan ne öğrenebiliriz?
- Başarı da iyilik ve kötülük gibi göreceli midir? Neden?
- Hayallerimizi gerçekleştirmek için nasıl bir yol izlemeliyiz?

Başarı ve Başarısızlık başlıklı kitapta toplam 20 kısa hikâye bulunmaktadır. Bu hikâyelerin her biri öğrencileri başarının ve başarısızlığın ne anlama gelebileceğini sorgulamaları için özendirilmektedir. Örneğin, *Şöhret Başına Vurdu* (s. 3) başlıklı hikâyede, Ayça isimli ünlü (başarılı olmuş) bir müzisyenin şöhretin başını döndürmesi sonucu çevresindeki insanlara kötü davranması, bu davranışından ötürü parasından yararlanmaya çalışan çıkarıcılar dışında hiçbir arkadaşının kalmaması ve zamanla bazı kötü alışkanlıklara (sigara kullanımı, vb.) bağımlı olmaya başlaması durumları ele alınmakta ve böylece başarının her zaman kişi için iyi

olmayabileceği (mutluluk getirmeyebileceği) mesajı verilmeye çalışılmaktadır. Diğer taraftan, *Gümm! Pat! Okulda Başarısızlık* (s. 6) başlıklı hikâye ile akademik başarısızlığın tek başına ömür boyu başarısızlığı doğurmayacağı, çünkü gitar çalmak, komik piyesler yazmak, farklı bir dili konuşabilmek, lezzetli yemekler pişirebilmek ya da bir spor dalında iyi olmak gibi (okullarda akademik başarı kadar değerli görülmeyen) pek çok alanda da başarılı olmanın önemli olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca, *Kapkaranlılık Bir Tünel* (s. 8), *Aferin, Dilara!* (s. 10) ve *Başarısızlığın Korkusu, Başarısızlığın Kendinden de Beter* (s. 17) başlıklı hikâyelerle de, sırasıyla, başarmak için çok çalışmanın gerekli olduğu, başarı için hem kişinin kendisine inanmasının hem de başkalarının kişiye güvenmesinin önemli olduğu ve küçük başarısızlıklardan yılmadan (aksine ders alınarak) hayata devam edilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Bu eylem planında, *Öğretmen A.*'nin da önerisi doğrultusunda, öğrencilerden kendi geleceklerine ilişkin bir mektup yazmaları (05.05.2017 tarihli *Yazma Çalışması*) ve hayallerini (gelecekte olmak istedikleri bireyleri) tanımlamaları istenmiştir. Bu etkinlikteki temel amaç ise öğrencilerin başarıyı nasıl algıladıkları, kendilerini gelecekteki halleriyle anlatırken daha çok sahip oldukları şeylerden mi yoksa nasıl bir insan olmak istediklerinden mi bahsettiklerini görebilmek olmuştur. Öğrencilerin geleceklerine ilişkin hayalleri incelendiğinde ise çoğunluğunun nasıl bir insan olmak istediklerinden daha ziyade nelere sahip olmak istediklerini (çalışmak istedikleri meslekleri, sahip olmak istedikleri ev veya araba gibi eşyaların niteliklerini, vb.) anlattıkları görülmüştür. Örneğin:

“Ben gelecekte ilk önce mutlu bir yuva kurmak istiyorum. Sonra sağlıklı çocuklarımın olmasını istiyorum. Antalya’da müstakil ve havuzu olan bir evde yaşamak istiyorum. Evimin balkonlu olmasını istiyorum. Kırmızı bir arabamın olmasını istiyorum. Mesleğimde İngilizce öğretmeni olmak istiyorum. İnşallah bu hayallerim gerçekleşir.” (Ö3, Kız)

Öğretmen A. 05.05.2017 tarihli günlüğüne yaptığı yansımada bu hususla ilgili düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Açıkçası öğrencilerimin gelecekte sahip olmak istedikleri maddi imkânları bu kadar vurgulamaları beni biraz rahatsız etti. Bundan sonraki derslerimizde manevi değerlerimiz üzerinde daha fazla durmak istiyorum. Televizyon ve sosyal medya gibi etkenler de öğrencileri maalesef bu duruma yönlendiriyor diye düşünüyorum. Bu eylem planında özellikle *çalışkanlık* ve *sabır* konusunda çok şey öğrendiler.”

Eylem Planı 8

Bu eylem planında *Olmak ve Sahip Olmak* başlıklı çocuk kitabı ile ilgili etkinlikler uygulanmıştır. Bu kitap, günümüz dünyasında yaygın olan “tüketim mutluluk getirir” biçimindeki bir anlayışa karşı çıkmakta ve çocukların bilinçli tüketiciler olmalarına katkı sağlamaktadır. Bu kitapla öğrencilerde *tasarruf*, *sorumluluk*, *paylaşma* ve *sabır* değerlerine ilişkin bir farkındalık oluşturulmaya çalışılmış, ancak kitabın bu düzey çocuklar tarafından tam olarak anlaşılmadığı ve onlar için biraz soyut kaldığı görülmüştür. Bu eylem planıyla ilgili sınıfta aşağıdaki sorular çerçevesinde diyaloglar/tartışmalar gerçekleştirilmiştir:

- Sizce *olmak* ve *sahip olmak* ne anlama gelmektedir?
- Çok sevdiğimiz eşyalarımızla aramızda nasıl bir bağ kurarız?
- Sizce sahip olduklarımız ile nasıl bir kişi olduğumuz arasında bir ilişki var mıdır?
- Kişiliğimiz sabit midir, yoksa değişken midir? Neden?
- Alışkanlıklarımız hayatımızı nasıl etkilemektedir?

- Kişinin kendi alışkanlıklarını değiştirmesi mümkün müdür? Mümkünse nasıl?
- Başkalarında gördüğümüz eşyalar ilgimizi çeker mi? Neden?
- Sizce eşyalar ne işe yarar? Eşyaların esiri olmak ne demektir?

Olmak ve Sahip Olmak başlıklı kitapta toplam 18 hikâyeye bulunmaktadır. Kitap, *olmak ve sahip olmak* kavramlarının açıklandığı *Olmak Mı, Sahip Olmak Mı?* (s. 3) adlı okuma parçası ile başlamaktadır. Bu metne göre:

“Sahip olduğumuz şeyi verebilir, atabilir, kaldırabilir, kendimizden ayırabilir, uzaklaştırabilir, ödünç verebilir, kaybedebiliriz; ondan ayrılabiliriz. Sahip olduğumuz şey, bizim dışımızdadır. Ne olduğumuz ise, içimizdedir, onu özümüzden ayıramayız.” (*Olmak ve Sahip Olmak* kitabı, s. 4)

Dolayısıyla, kitapta yer alan diğer okuma parçaları, bu iki kavrama ilişkin öğrencilerin zihinlerinde bir anlayış geliştirmeyi/oluşturmayı amaçlamaktadır. Örneğin, *Babamın Bir Arabası Var* (s. 8) başlıklı okuma parçasında Yalın adlı bir çocuk babasını parkta futbol oynamaya davet etmektedir. Arkadaşı olan Demir’in babasının da parka geleceğini söyleyerek onu ikna etmeye çalışmaktadır. Baba ise o anda arabasını yıkamakla/temizlemekle meşguldür, hatta hemen her gün arabasının bakımıyla gereğinden fazla zaman harcadığı belirtilmektedir. Kısacası bu hikâyede babanın, oğlunun beraber futbol oynama isteğini göz ardı edecek kadar arabasına çok değer verdiği olgusu işlenmektedir. Nitekim hikâyenin sonunda da bu öykünün başlığının *Babamın bir arabası var yerine Bir araba babama sahip* biçiminde olmasının daha doğru olacağı ifade edilmektedir. Çünkü baba için gerçekten de her şeyin arabasından sonra geldiği (daha değerli olduğu) vurgulanmaktadır.

Benzer şekilde, *Nilsu'nun Bisikleti* (s. 14) başlıklı başka bir hikâyede de Nilsu adlı bir çocuğun nasıl bir bisiklete (hangi özelliklerle donanımlı bir bisiklete) sahip olduğundan çok, bu bisikletin Nilsu'nun kendi “karakterini, zevklerini, isteklerini, hayallerini, projelerini- kısacası kendi var olma biçimini” (s. 15) keşfetmesinde nasıl yardımcı olduğu teması işlenmektedir. Hikâyeye göre bisiklet, Nilsu için gezdiği yerlerdeki bitkilerin, hayvanların, doğadaki güzelliklerin, vb. farkına varmasında ve bütün bunların kendisi için taşıdığı anlamı kavramasında bir araç/vasıta işlevi görmektedir.

Diğer taraftan, bu kitaptaki hikâyelere ilişkin sınıfta gerçekleştirilen diyaloglar esnasında bu iki kavram arasındaki farkın öğrencilerin çoğunluğu tarafından kavranması ile ilgili zorluklar yaşandığı ve bu nedenle de diyaloglara katılımın oldukça sınırlı düzeyde gerçekleştiği gözlenmiştir. *Öğretmen A.* 12.05.2017 tarihli günlüğüne yaptığı yansımada bu kitapla ilgili düşüncelerini şu şekilde paylaşmıştır:

“Bu kitabın içeriğini çok beğenmiştim. Fakat sınıftan maalesef istediğimiz performansı alamadık. Bunun nedenlerinden birisinin öğrencilerin konuyu tam olarak anlayamaması, konunun soyut kalmış olması, diğerinin ise dönemin sonuna yaklaştıkça öğrencilerde oluşan okuma isteksizliği olabileceğini düşünüyorum. Sınıfta ve okulumuzda tüketim konusunda uyarılar yapıyoruz ve geri dönüşüm, israf gibi konulara dikkat çekmeye çalışıyoruz fakat umarım bir farkındalık oluşturabiliyoruzdur. Yine de eylem planının sonunda önemli olanın karakter olduğunu anladıklarını düşünüyorum.”

Araştırmacı da bu kitapla ilgili düşüncelerini 13.05.2017 tarihinde tuttuğu günlükte şu şekilde açıklamıştır:

“Öğrenciler kitabın içeriğini ve konuyu tam olarak kavrayamadılar. Bunun nedeni kitabın soyut kavramlar içermesi olabilir. Ama yine de asıl olanın sahip olduklarımız değil, karakterimiz olduğu düşüncesini anladıklarını düşünüyorum. Çok verimli geri bildirimler alınmadığı için yapılan etkinlikler de kısıtlı kaldı

maalesef. Yine de bu kitapla ilgili sınıfta güzel diyaloglar gerçekleştirdiğimiz için faydalı bir etkinlik olduğunu düşünüyorum.”

Eylem Planı 9

Bu eylem planında *Güzellik ve Çirkinlik* başlıklı çocuk kitabı ile ilgili etkinlikler uygulanmıştır. Bu kitap, çocukların kendi fiziksel görünüşleri/özellikleri hakkında özgüven duymalarına, gerçek güzelliğin sadece dış görünüşle ilgili olmadığına ve başkalarının görünüşlerine saygı duyulması gerektiğine dikkat çekmektedir. Bu kitapta öne çıkan değerler şunlardır: *estetik duygusu, sevgi, saygı, duyarlılık, sorumluluk ve öz farkındalık*. Bu eylem planıyla ilgili sınıfta aşağıdaki sorular çerçevesinde diyaloglar/tartışmalar gerçekleştirilmiştir:

- Etrafınızda güzel şeyler görmek sizde nasıl bir his uyandırır?
- Kendimizi güzel veya çirkin hissettiğimiz zamanlar olur mu? Bu gibi durumlarda nasıl bir ruh hali içinde oluruz?
- Duygularımız bir insanı veya nesneyi nasıl gördüğümüzü etkiler mi? Neden?
- Kendimiz hakkındaki algımız, başkalarının düşüncelerinden nasıl etkilenir?
- Bir insanın çirkinliği dış görünüşüyle mi olur? Neden?
- Bazı insanların dış görünüşü güzel olduğu halde onları neden çirkin veya kötü olarak değerlendiririz?
- Gerçek güzelliği nasıl tanımlarsınız?
- Bir şeyi güzel bulmanın yolları neler olabilir?

Güzellik ve Çirkinlik adlı kitapta yer alan hikâyeler aracılığıyla, öğrencilere insanlardaki/nesneleredeki çirkinlikten ziyade güzelliği aramanın/görmenin daha değerli olduğu (*Güzel Bir Defter* s. 3 adlı hikâye); fiziksel bakımdan çirkin hissetmenin temelinde genellikle günlük hayattaki olumsuzlukların, sorunların ya da huzursuzlukların bulunduğu (*Ben Çirkinim* s. 5 adlı hikâye); insanlara/nesnelere duyulan sevginin aynı zamanda onlara güzellik kattığı (*Çöpteki Ayıcık* s. 7 adlı hikâye); güzelliğin veya çirkinliğin göreceli olgular olduğu (*On Üç Milyar Göz* s. 12 adlı hikâye); gerçek çirkinliğin ise insanın dış görünüşünden ziyade ahlaki çirkinliği (kişinin düşünceleri, sözleri, davranışları/eylemleri, tutumları, vb.) ile ilgili bir durum olduğu (*Gerçek Çirkinlik* s. 18 adlı hikâye) vb. konularda sorgulama yaptırmak ve bakış açıları kazandırmak hedeflenmiştir.

Bu okuma parçalarına ilişkin sınıfta gerçekleştirilen tartışmalardan/diyaloglardan sonra öğrenciler gerçek güzelliğin fiziksel özelliklerle ilgili olmadığını, aksine kişinin güzel düşünmesi ve hissetmesiyle, özgüveniyle ve sahip olduğu güzel değerlerle (alçakgönüllülük, yardımseverlik, vb.) ilgili olduğunu ve kişinin güzel görünmesinin/görünmemesinin çoğunlukla kendi sorumluluğunda olduğunu fark etmişlerdir. *Öğretmen A.* bu eylem planının uygulanışıyla ilgili görüşlerini 18.05.2017 tarihli günlüğüne şu şekilde yansıtmıştır:

“Öğrencilerimde maalesef giderek artan bir dış görünüşe daha fazla önem verme durumu ortaya çıktı. Ergenliğe giriyor olmalarının ve televizyonun, sosyal medyanın çok fazla etkisi olabilir. Bu kitap bu yüzden çok önemliydi. Ayrıca sınıfta gerçekleşen diyaloglardan ve öğrencilerin yazdıklarından birçok öğrencimin kendinde, fiziksel özelliklerinde çok önemsedikleri durumları fark ettim. Güzel bir farkındalık oldu. Bir diğer olumlu yanı ise aslında etrafımıza estetik güzellik katmak için bizim de uğraşmamız gerektiğini öğrenmeleri oldu diye düşünüyorum.”

Eylem Planı 10

Son eylem planında, öğrencilerden okudukları kitaplarda bahsedilen değerleri içinde barındıran bir piyes bulmaları ve *Öğretmen A.*'ya getirmeleri istenmiştir. *Öğretmen A.* da öğrencilerin bulunduğu piyes senaryolarının içinden *Simitçi Mercan* isimli bir çocuk oyununu seçmiştir. Oyunda simitçilikle yaşamını kazanan, hem bu yüzden hem de esmer olduğu için sokakta oyuna alınmayan, dışlanan *Mercan* isminde bir çocuğun hikâyesi anlatılmaktadır. Daha sonra *Mercan* başarılı bir doktor olur ve bir gün kendisini dışlayan arkadaşları ile yolları kesişir. Piyesin öne çıkardığı değerlerin *dayanışma, duyarlılık, dostluk, güven, paylaşma, sevgi ve yardımseverlik* olduğu kararlaştırılmıştır. Öğrenciler bu piyesi canlandıracakları için çok heyecanlanmışlar ve bütün hafta boyunca ezber ve prova yapmışlardır. Kostümleri kendi imkânları ile evlerinden veya yakınlarından temin etmişlerdir. Drama, öğrenciler tarafından büyük bir heyecan ve zevkle sergilenmiştir. *Öğretmen A.*'nın drama etkinliği ile ilgili 28.05.2017 tarihli günlüğüne yaptığı yansıma şu şekildedir:

“Dramanın çocuklar, özellikle de bu yaş grubundaki çocuklar için çok faydalı ve öğretici olduğunu düşünüyorum. Empati yeteneklerini geliştiriyor. Yorumladıkları değerleri hissetme ve canlandırma imkânı buluyorlar. Zaten kendileri de çok sevindiler ve kendilerine ait kostümleri hemen temin etmeye çalıştılar. Senaryonun da okuduğumuz kitaplarla benzer değerleri içerdiği için etkili olduğunu düşündüm. Kısacası faydalı ve eğlenceli bir etkinlik oldu.”

Araştırmacı da 29.05.2017 tarihli günlüğüne drama etkinliği ile ilgili şu şekilde bir yansıma yapmıştır:

“Öğrenciler drama etkinliğini beklediğimden çok daha fazla heyecanla ve merakla karşıladılar. Hazırlanırken de yine aynı heyecan içerisindeydiler. Kostümlerini kendileri buldular. Provalar fazla uzun sürmedi, hemen öğrendiler ve başka oyunları da canlandırmanın onlar için çok güzel olabileceğini ifade ettiler. Senaryoyu kendileri bulmuş olmalarına rağmen, içerik iyiydi ve derslerde bahsedilen değerlerle örtüşüyordu, bu anlamda da çok faydalı oldu. Dönemin sonunda olması da öğrencilerin mutlu olmalarını sağladı. Öğrencilerin ve *Öğretmen A.*'nin yorumlarına baktığımda dramanın çok keyifli ve öğretici bir etkinlik olduğunu, ayrıca değerlerin kazandırılmasında faydalı bir etkinlik olarak kullanılabileceğini gördüm.”

Drama etkinliğine ek olarak, bu eylem planında bir de film izleme etkinliği gerçekleştirilmiştir. Özellikle *Ben ve Başkaları* kitabında ilk okuma parçası olan *Ormanın Kitabı* isimli hikâyeden (s. 3) esinlenerek sınıfta, ormanda yalnız yaşayan bir çocuktan ve onun hayatından bahsedilmiştir. Bu nedenle, hep birlikte *Orman Çocuğu: Mogli* adlı filmin izlenmesine karar verilmiştir. Filmde yer alan değerler *dayanışma, duyarlılık, dostluk, güven, merhamet, paylaşma, saygı, sevgi, sorumluluk, vefa ve yardımseverlik* olarak kararlaştırılmıştır.

Film teneffüse çıkılmadan ve bölünmeden tek parça olarak sınıftaki projeksiyon cihazından hep birlikte izlenmiştir. Film esnasında öğrencilerin getirdiği patlamış mısırlar ve araştırmacının getirdiği çikolatalar paylaşılmıştır. Film sona erdiğinde bütün öğrenciler çok mutlu olduklarını ve başka filmler de izleme şansları olursa daha da mutlu olacaklarını ifade etmişlerdir. *Öğretmen A.* film etkinliği ile ilgili olarak 28.05.2017 tarihli günlüğüne şu şekilde bir yansıma yapmıştır:

“Eğlenecekleri bir film seyretmek zaten bütün çocukların çok sevdiği bir şey. Bu yüzden bu filmi seyrederken de çok eğlendiler. Filmin konusunu ve içeriğini de güzel buldum. Hem toplumdan ayrı yaşayan bir bireyin neler yapamayacağını göstermesi açısından, hem de görseller açısından güzel bir film. Ayrıca böyle organizasyonlar düzenlemek çocukların arkadaşlık ilişkilerini de kuvvetlendiriyor. Umarım kendilerince güzel çıkarımlarda bulunmuşlardır.”

Araştırmacı da film etkinliği ile ilgili olarak 29.05.2017 tarihli günlüğüne şu şekilde bir yansıma yapmıştır:

“Filmi izlerken öğrencilerin hepsi de çok eğlendiler. Bazı teknik aksaklıklar yaşansa da bunları düzelttik. Sınıfta *Ben ve Başkaları* isimli kitapta böyle bir hikâyeden bahsetmiştik. Kendi kendini yetiştiren, toplumdan soyutlanmış bir çocuğun nasıl olabileceğini gördüler. Filmde sergilenen *dostluk, sevgi, dayanışma, duyarlılık ve merhamet* gibi değerlerin öğrencileri derinden etkilediğini düşünüyorum.”

Tartışma ve Sonuç

Bu araştırma, nitel araştırma desenlerinden biri olan eylem araştırması deseni kapsamında yürütülmüştür. Araştırma, 20.03.2017 ile 28.05.2017 tarihleri arasında 10 haftalık bir sürede gerçekleştirilmiştir. Araştırma sürecinde katılımlı gözlem, yarı-yapılandırılmış görüşme, video kayıtları, öğrenci ürünleri, araştırmacı günlüğü, öğrenci günlüğü, öğretmen günlüğü ve *Geçerlik Komitesi* tutanakları veri toplama araçları olarak kullanılmıştır. Tüm bu yollarla elde edilen verilerin analizi ile araştırmanın yapıldığı sınıfta öğrenim gören öğrencilerin değer kazanım sürecine ilişkin kapsamlı bir bakış açısı oluşturulmaya çalışılmıştır. Araştırmada uygulanan eylem planları ve bu doğrultuda elde edilen bulgular aşağıdaki hususlara dikkat çekmektedir:

İlk olarak, değerler soyut kavramlardır. Bu bağlamda çocuk kitapları soyut olan değerlerin somutlaştırılmasında ve öğretim etkinliklerine yansıtılmasında kolaylıklar sağlamaktadır. Alanyazında da edebi eserlerin değer eğitiminde kaynak olarak kullanılabileceği (Şahin, 2017), edebi ürünlerin değer eğitiminde etkili olduğu (Demir, 2011; Demiryürek, 2015; Turan, 2014; Yarar-Kaptan, 2015), çocukların eğitiminde edebi eserlerden faydalanmanın onların sadece düşüncelerini değil kalplerini/duygularını da geliştirebileceği (Rasinski ve Padak, 1990), edebi ürünlerin değerlerin nesilden nesle aktarılmasında güçlü araçlar olduğu (Hourihan, 1997) ve iyi seçilmiş bir çocuk kitabının değer kazandırmada etkin bir rol oynadığı (O’Sullivan, 2004) vurgulanmaktadır.

İkinci olarak, sınıfta bir değer hakkında konuşmak, fikir yürütmek, eleştirel düşünmek ve tartışmak, öğrencilerin söz konusu değer hakkında bilinç oluşturmalarını kolaylaştırmaktadır. Öğrencinin kendisine ait bir değerler sistemi oluşturabilmesi ve inandığı değerlerin arkasında durabilmesi için öncelikle söz konusu değerleri neden benimsediğini veya benimsemediğini kendisine açıklaması gerekmektedir. Bu araştırmada da *Çıtır Çıtır Felsefe* kitap serisinden seçilen sekiz kitaba ilişkin hazırlanan belli sorular çerçevesinde sınıfta sıcak ve samimi bir diyalog ortamı oluşturulmaya çalışılarak öğrencilerin düşünce üretmeleri ve bu düşünceleri sorgulamaları amaçlanmıştır. Alanyazında da çocuklar için felsefe eğitiminin veya çocukların eleştirel düşünebildikleri etkinliklerin değerler eğitimine önemli katkı sağladığı (Akkocaoğlu-Çayır, 2015), eleştirel düşünen bireylerin çevrelerinden gelen her türlü mesajı sorgulayan bireyler olduğu ve bunu da yaşamlarının bütün alanlarına yaydığı (Özensoy, 2011) rapor edilmektedir.

Üçüncü olarak, değerlerin bir insanda var olup olmadığının anlaşılması oldukça zordur. Çünkü değerler hem genellikle günlük hayatta belirli durumlara verilen tepkiler sonucunda ortaya çıkarlar hem de aynı durum karşısında verilen tepkiler bakımından çeşitlilik arz ederler. Bu nedenle, değer eğitiminde hem öğrencilerin kendilerini daha iyi ifade edebilecekleri hem de değerleri ne kadar kavrayabildiklerini/içselleştirebildiklerini anlamak amacıyla sosyalleşerek öğrenmelerini sağlayacak etkinliklerin uygulanması önemlidir. Örneğin, drama etkinlikleri

öğrenilenlerin akılda kalıcı olmasını sağlamakta ve hayatın bir provası niteliğini taşımaktadır. Alanyazında da oyunların değer eğitiminde etkili olduğu ve öğrenilenlerin kalıcı olmasını sağladığı (Bozkurt, 2017), değer eğitiminde yaratıcı drama kullanmanın öğrencilere eğlenceli bir öğrenme ortamı sunduğu (Çelik, 2016), dramanın çocuklara ahlaki problemlerle çalışma fırsatı verdiği (Winston, 2005) vurgulanmaktadır. Giroux (2008) ise filmlerin değer eğitiminde önemli bir rol oynadığını belirtmiştir. Bu bağlamda, bu araştırmada da bir drama etkinliğinden ve bir de film izleme etkinliğinden yararlanılmıştır.

Dördüncü olarak, değer eğitimi esnasında öğrencilerin gelişim düzeylerine uygun kitapların seçimi ve öğretim etkinliklerinin hazırlanması önemlidir. Örneğin, bu araştırmada sekizinci eylem planında kullanılan *Olmak ve Sahip Olmak* başlıklı kitabın ilkökul dördüncü sınıf düzeyindeki çocuklar için soyut kaldığı ve onlar tarafından tam olarak kavranmadığı anlaşılmıştır. Bu durum, öğrencilerin kitaba karşı ilgilerinin azalmasına, sınıf-içi diyaloglara katılımlarının istenen düzeyde olmamasına ve yazma çalışmalarında düşüncelerini tam olarak yansıtamamalarına neden olmuştur. Alanyazında da öğrencilerin yaş düzeyine uygun kitap seçiminin önemli olduğu (Tanju, 2010) ve bu tür kitapların aynı zamanda içerik, resimleme ve fiziksel özellikler bakımından öğrencilerin gelişim özellikleri ile tutarlı olması gerektiği (Gönen, Katrancı, Uygun ve Uçuş, 2011) vurgulanmaktadır.

Beşinci olarak, bu araştırmada, öğrencilerin sözel diyalogları/tartışmaları, yazma çalışmalarına kıyasla daha fazla tercih ettikleri ve yazmaya dayalı çalışmalarda hem daha fazla sıkıldıkları hem de daha fazla zorlandıkları görülmüştür. Benzer bulgulara alanyazındaki diğer çalışmalarda da rastlamak mümkündür. Örneğin, 10 sınıf öğretmeni ve 10 ortaokul Türkçe öğretmeni ile gerçekleştirilen nitel bir çalışmada (Elma ve Bütün, 2015), öğrencilerin Türkçe dersindeki beceri alanları arasında en fazla yazma konusunda güçlük yaşadıkları ve yazılı anlatım içeren etkinlikleri sevmedikleri/istemedikleri rapor edilmiştir. Benzer şekilde, 20 sınıf öğretmeni, 20 Türkçe öğretmeni ve 20 edebiyat öğretmeni ile gerçekleştirilen başka bir nitel çalışmada (Tok ve Ünlü, 2014) da ilkökul, ortaokul ve lise düzeyinde öğrenim gören öğrencilerin genel olarak yazma konusunda zorluk yaşadıkları ifade edilmiştir. Bu nedenle, öğrencilerin duygu ve düşüncelerini yazılı olarak ifade etmeleri için özendirilmelerinin ve yapılacak yazma çalışmalarının da öğrenciler açısından ilginç hale getirilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Altıncı olarak, değer eğitimi çalışmalarında okul, öğretmen ve veli arasında yakın ilişkilerin kurulması önemli görülmektedir. Bu bağlamda, bu araştırma hakkında veliler de sınıf öğretmeni aracılığıyla bilgilendirilmiş ve sınıftaki etkinliklerde ele alınan değerlere ilişkin çocuklarını evde desteklemeleri istenmiştir. Alanyazında da değer eğitiminin daha etkili gerçekleştirilebilmesi için okul, aile ve öğretmen işbirliğinin önemli olduğu (Çengelci, 2010), okulda verilen değerler ile ailede verilen değerlerin çatışmaması gerektiği (Kurtdele-Fidan, 2009) ve aile ile okul işbirliğinin sadece değerler eğitimi için değil her açıdan önemli olduğu (Keyes, 2000) ifade edilmektedir. Bu nedenle, değer eğitimiyle ilgili yapılacak araştırmalarda ailenin ve sosyal çevrenin desteğinin alınması önemli görülmektedir.

Sonuç olarak, eylem araştırmalarında genellikle uygulayıcı konumunda olan eğitimciler karşılaştıkları bir sorunu çözüme kavuşturmak veya öğrencilerde belli bir problem durumuna ilişkin gelişim sağlamak amacıyla sistematik ve bilimsel bir süreç izlemektedirler. Bu araştırmada da *Çıtır Çıtır Felsefe* kitap serisinden seçilen sekiz kitap aracılığıyla ilkökul dördüncü sınıf öğrencilerine değer kazandırmak amaçlanmıştır. Bu yönüyle bu araştırmanın uygulamadaki deneyimleri yansıtmaması bakımından alanyazına önemli bir katkı sunma potansiyelinin bulunduğu düşünülmektedir. Diğer taraftan, eylem araştırmalarında elde edilen

veriler ve bu veriler neticesinde ulaşılan sonuçlar, bağlam-temelli bir değere sahiptir. Diğer bir deyişle, araştırmacının eylem araştırması ile ilgili anlayışı, araştırmacının gerçekleştirildiği okul ortamının ve/veya katılımcıların özellikleri, araştırmada uygulanan öğretim etkinliklerinin doğası, vb. birçok faktör araştırmada elde edilen bulguların araştırmanın gerçekleştirildiği bağlamla sınırlandırılmasına neden olmaktadır. Bu durum ise araştırma sonuçlarının araştırma bağlamının göz önünde bulundurularak değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle, öğrencilere değerlerin kazandırılmasıyla ilgili farklı okul ortamlarındaki katılımcılarla *Çıtır Çıtır Felsefe* kitap serisinden bu araştırmada seçilmeyen diğer kitaplarla gerçekleştirilecek başka eylem araştırmalarının bu kitap serisinin değer öğretimi olgusunun daha bütüncül bir bakış açısıyla anlaşılmasına büyük katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca, bu tür araştırmalarda yararlanılacak öğretim etkinliklerinin diğer öğretmenler açısından da yol gösterici bir işleve sahip olacağı öngörülmektedir.

Kaynaklar / References

- Akbaba-Altun, S. (2003). Eğitim yönetimi ve değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 7-18.
- Akbaş, O. (2004). *Türk milli eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim II. kademedeki gerçekleştirme derecesinin değerlendirilmesi*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Akbaş, O. (2008). Değer eğitimi akımlarına genel bir bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16), 9-27.
- Akdemir, S., Aşıkcan, M. ve Saban, A. (2016). Değer yitimi. H. H. Bircan ve B. Dilmaç (Ed.), *Değerler bilançosu: Sosyoloji, felsefe, ekonomi, eğitim, iletişim, müzik, tıp içinde* (s. 249-266). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Akkocaoğlu-Çayır, N. (2015). *Çocuklar için felsefe eğitimi üzerine nitel bir araştırma*. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Avcı, N. (2007). Üniversite gençliğinin bireysel ve toplumsal değerlere ilgi ve bakışı. R. Kaymakcan, S. Kenan, H. Hökelekli, Ş. Arslan ve M. Zengin (Ed.), *Değerler ve eğitimi içinde* (s. 819-851). İstanbul: Dem Yayınları.
- Aydın, M. Z. ve Akyol-Gürler, Ş. (2014). *Okulda değerler eğitimi: Yöntemler, etkinlikler, kaynaklar*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Bacanlı, H. (2017). *Değer bilinçlendirme yaklaşımı*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Balcı, A. (2012). Türkiye’de çocuk edebiyatı üzerine hazırlanan lisansüstü tezler hakkında bir meta-analiz çalışması. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(17), 195-206.
- Bastem, N. (2018). *A. Vahap Akbaş’ın çocuk eserlerinin eğitsel değerler bakımından incelenmesi*. Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Baş, G. ve Beyhan, Ö. (2012). Türkiye’de değerler eğitimi konusunda yapılmış lisansüstü tezlerin farklı değişkenler açısından değerlendirilmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 10(24), 55-77.
- Bolay, S. H. (2007). Değerlerimiz ve günlük hayat. *Değerler Eğitimi Merkezi Dergisi*, 1(1), 12-19.
- Bozkurt, E. (2017). *Çocuk oyunları ile değerler eğitimi*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çelik, Ö. (2016). *Disiplinlerarası yaklaşımla değer öğretiminde yaratıcı drama yönteminin kullanılması*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çengelci, T. (2010). *İlköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde değerler eğitiminin gerçekleştirilmesine ilişkin bir durum çalışması*. Doktora Tezi. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Çiftçi, N. (2003). Kohlberg’in bilişsel ahlak gelişimi teorisi: Ahlak ve demokrasi eğitimi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 43-77.
- DeBono, E. (2007). *6 değer madalyası* (Çev.: S. Y. Kölay). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Demir, S. B. (2011). *Sosyal bilgiler öğretim programına göre tasarlanmış hikâyelerin etkililiği*. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Demirhan-İşcan, C. (2007). *İlköğretim düzeyinde değerler eğitimi programının etkililiği*. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Demirhan-İşcan, C. (2014). Öğretmen adaylarının değerler eğitimindeki tercihleri. *İlköğretim Online*, 13(4), 1203-1222.
- Demiryürek, G. (2015). *Çağdaş çocuk şiirinde değerler eğitimi (1980’den günümüze)*. Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Doğanay, A. (2011). Değerler eğitimi. C. Öztürk (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi, demokratik vatandaşlık eğitimi içinde* (s. 225-256). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Doğanay, A., Seggie, F. N. ve Caner, H. A. (2012). Değerler eğitiminde örnek bir proje: Avrupa değerler eğitimi projesi. *Uluslararası Eğitim Programları ve Öğretim Çalışmaları Dergisi*, 2(3), 73-86.
- Ekşi, H. (2003). Temel insanî değerlerin kazandırılmasında bir yaklaşım: Karakter eğitimi programları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 79-96.
- Ekşi, H. (2006). Bilişsel ahlak gelişimi kuramı: Kohlberg ve sonrası. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 29-38.
- Elma, C. ve Bütün, E. (2015). İlkokul ve ortaokul öğrencilerinin yazılı anlatım becerilerine ilişkin öğretmen görüşleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(2), 104-131.

- Er, H., Ünal, F. ve Gürel, D. (2016). Sosyal bilgiler dersinde değer aktarımı açısından Sadî Şirazi'nin "Bostan" ve "Gülistan" isimli eserlerinin incelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(1), 225-242.
- Fırat, H. ve Mocan, A. (2014). Türkçe ders kitaplarındaki hikâyelerde yer alan değerler. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 183(183), 25-49.
- Fidan, M. (2017). *Hikmet Temel Akarsu'nun eserlerindeki fantastik öğeler ve eğitim odaklı değerler*. Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Giroux, H. A. (2008). Hollywood film as public pedagogy: Education in the crossfire. *Afterimage: Journal of Media Arts and Cultural Criticism*, 35(5), 7-13.
- Gönen, M., Katrancı, M., Uygun, M. ve Uçuş, Ş. (2011). İlköğretim birinci kademe öğrencilerine yönelik çocuk kitaplarının, içerik, resimleme ve fiziksel özellikleri açısından incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 36(160), 250-265.
- Güngör, E. (1993). *Değerler psikolojisi üzerinde araştırmalar*. İstanbul: Ötüken Yayınevi.
- Gürgür, H. (2017). Eylem araştırması. A. Saban ve A. Ersoy (Ed.), *Eğitimde nitel araştırma desenleri* içinde (s. 31-80). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Halstead, J. M. (2005). Values and values education in schools. In J. M. Halstead ve M. J. Taylor (Eds.), *Values in education and education in values* (p. 2-13). Washington, DC: The Routledge Falmer Press.
- Hourihan, M. (1997). *Deconstructing the hero: Literary theory and children's literature*. New York: Routledge.
- Johnson, A. P. (2005). *A short guide to action research*. USA: Pearson Education Inc.
- Kapkın, B., Çalışkan, Z. ve Sağlam M. (2018). Türkiye'de 1999-2017 yılları arasında değerler eğitimi alanında yapılmış lisansüstü çalışmaların incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 16(35), 185-209.
- Karagöz, B. (2013). *İlköğretim öğrencilerine değerlerin okul şarkıları yoluyla kazandırılması*. Doktora Tezi. İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Karatay, H. (2007). Dil edinimi ve değer öğretimi sürecinde masalın önemi ve işlevi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(3), 463-475.
- Kasa, B. (2015). *İlkokul dördüncü sınıf Türkçe dersinde kültürel değerler ve eğitimi: Bir durum çalışması*. Doktora Tezi. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Keyes, C. R. (2000). Parent-teacher partnerships: A theoretical approach for teachers. *Issues in Early Childhood Education: Lillian Katz Symposium* (p. 107-118), Champaign, IL. Accessed at: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED470883.pdf> Access date: 01.06.2019.
- Koshy, V. (2005). *Action research for improving practice: A practical guide*. London: Paul Chapman.
- Köknel, Ö. (2007). *Çatışan değerlerimiz*. İstanbul: Altın Kitaplar.
- Kuçuradi, İ. (2006). *İnsan ve değerleri*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.
- Kurtdede-Fidan, N. (2009). Öğretmen adaylarının değer öğretimine ilişkin görüşleri. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 2(2), 1-18.
- Kuş, Z., Merey, Z. ve Karatekin, K. (2013). İlköğretim 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(26), 183-214.
- Kuşdil, M. E. ve Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk öğretmenlerin değer yönelimleri ve Schwartz değer kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 15(45), 59-76.
- Labbé, B. ve Dupont-Beurier, P. F. (2011a). *Ben ve başkaları* (Çev.: A. Aslan). İstanbul: Günışığı Kitaplığı.
- Labbé, B. ve Dupont-Beurier, P. F. (2011b). *Haklar ve ödevler* (Çev.: A. Aslan). İstanbul: Günışığı Kitaplığı.
- Labbé, B. ve Dupont-Beurier, P. F. (2015). *Olmak ve sahip olmak* (Çev.: A. Aslan). İstanbul: Günışığı Kitaplığı.
- Labbé, B. ve Puech, M. (2011a). *Başarı ve Başarısızlık* (Çev.: A. Aslan). İstanbul: Günışığı Kitaplığı.
- Labbé, B. ve Puech, M. (2011b). *Doğa ve kirlilik* (Çev.: A. Aslan). İstanbul: Günışığı Kitaplığı.
- Labbé, B. ve Puech, M. (2011c). *Güzellik ve çirkinlik* (Çev.: A. Aslan). İstanbul: Günışığı Kitaplığı.
- Labbé, B. ve Puech, M. (2011d). *İyi ve kötü* (Çev.: A. Aslan). İstanbul: Günışığı Kitaplığı.
- Labbé, B. ve Puech, M. (2012). *Şiddet ve şiddetsizlik* (Çev.: A. Aslan). İstanbul: Günışığı Kitaplığı.

- Lodico, M. G., Spaulding, D. T. ve Voegtler, K. H. (2006). *Methods in educational research: From theory to practice*. San Francisco: Jossey Bass.
- Meydan, H. (2012). *İlköğretim okullarında değerler ve karakter eğitimi*. Doktora Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Naylor, D. T. ve Diem, R. A. (1987). *Elementary and middle school social studies*. New York: Random House.
- Öncü, A. (2015). *Değerler eğitimi bağlamında Ahmet Hamdi Tanpınar ve Oğuz Atay'da değerler*. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- O'Sullivan, S. (2004). Books to live by: Using children's literature for character education. *Reading Teacher*, 57(7), 640-645.
- Özensoy, A. U. (2011). Eleştirel okumaya göre düzenlenmiş sosyal bilgiler dersinin eleştirel düşünme becerisine etkisi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(2), 13-25.
- Raths, L. E., Harmin, M. ve Simon, S. B. (1966). *Values and teaching: Working with values in the classroom*. Columbus: Charles E. Merrill Books, Inc.
- Rasinski, T. V. ve Padak, N. D. (1990). Multicultural learning through children's literature: Tapping children's language roots. *Language Arts*, 67(6), 576-580.
- Sagor, R. (2005). *The action research guidebook: A four step process for educators and school teams*. Thousand Oaks: Corwin Press, Sage.
- Sağlam, H. İ. (2019). *Karakter ve değer eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Sapsağlam, Ö. (2015). *Anasınıfına devam eden çocuklara uygulanan sosyal değerler eğitimi programının sosyal beceri kazanımına etkisinin incelenmesi*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Schwartz, S. H. (1999). A theory of cultural values and some implications for work. *Applied Psychology: An International Review*, 48(1), 23-47.
- Simon, S. B., Leland, W. H. ve Kirschenbaum, H. (1972). *Values clarification: A handbook of practical strategies for teachers and students*. New York: Hart Publishing Company Inc.
- Şahin, N. (2017). *Cengiz Aytmatov'un eserlerinin değerler eğitimi bağlamında incelenmesi ve ortaokul Türkçe ders kitapları için metin önerileri*. Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Tahiroğlu, M., Kayabaşı, O. A. ve Kayabaşı, R. G. (2013). Türk halk masallarının öğrencilerin insani değerlere yönelik tutumlarına etkisi. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 6(4), 477-495.
- Tanju, E. H. (2010). Çocuklarda kitap okuma alışkanlığına genel bir bakış. *Aile ve Toplum*, 6(22), 30-39.
- Tekşan, K. (2012). Türkçe dersi değerler eğitiminde Kutadgu Bilig'in kullanımı. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(3), 1-17.
- Tezcan, M. (2018). *Değerler eğitimi: Sosyolojik yaklaşım*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Theodorson, G. A. ve Theodorson, A. G. (1969). *A modern dictionary of sociology*. New York: Crowell.
- Tok, M. ve Ünlü, S. (2014). Yazma becerisi sorunlarının ilkökul, ortaokul ve lise öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda karşılaştırılmalı olarak değerlendirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(50), 73-95.
- Tomal, D. R. (2003). *Action research for educators*. Maryland: The Scarecrow Press.
- Turan, F. (2014). *Okul öncesi eğitim etkinliklerinde kullanılan resimli öykü kitaplarının karakter eğitimi: Öğretmen görüşü ve uygulamaları açısından incelenmesi*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Turan, S. ve Aktan, D. (2008). Okul hayatında var olan ve olması düşünülen sosyal değerler. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(2), 227-259.
- Ulusoy, K. ve Dilmaç, B. (2012). *Değerler eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Uzunkol, E. (2014). *Hayat bilgisi öğretiminde uygulanan değerler eğitimi programının öğrencilerin özsaygı düzeyleri, sosyal problem çözme becerileri ve empati düzeylerine etkisi*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Winston, J. (2005). *Drama, narrative and moral education*. London: Routledge.

- Yalar, T. (2010). *İlköğretim sosyal bilgiler programında değerler eğitiminin mevcut durumunun belirlenmesi ve öğretmenlere yönelik bir program modülü geliştirme*. Doktora Tezi. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Yalçın, A. ve Aytaş, G. (2003). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yarar-Kaptan, S. (2015). *İlkokul 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde hoşgörü değerinin karma yaklaşıma dayalı bilgisayar destekli etkinliklerle öğretimi*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yazarlar

İletişim

Arş. Gör. Dr. Sultan AKDEMİR, 2009 yılında Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi *Sınıf Öğretmenliği* programından mezun oldu. Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü *Sınıf Eğitimi* bilim dalında 2012 yılında yüksek lisansını ve 2019 yılında da doktorasını tamamladı. Halen Necmettin Erbakan Üniversitesi Temel Eğitim Bölümü Sınıf Eğitimi Anabilim Dalında araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır. İlgi alanları arasında, değer öğretimi, sosyal bilgiler öğretimi, nitel araştırma, vb. bulunmaktadır.

Arş. Gör. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, A. K. Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Sınıf Eğitimi Anabilim Dalı, Meram, Konya, Türkiye, e-posta: sakdemir@erbakan.edu.tr

Prof. Dr. Ahmet SABAN, 1988 yılında Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi *Eğitim Programları ve Öğretim* (EPÖ) programından mezun oldu. Ohio Üniversitesinde (Amerika) 1993 yılında yüksek lisansını ve 1997 yılında da doktorasını EPÖ alanında tamamladı. Aynı alanda 2004 yılında Doçent ve 2009 yılında da Profesör oldu. Halen Necmettin Erbakan Üniversitesi, A. K. Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Sınıf Eğitimi Anabilim Dalında öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. İlgi alanları arasında, öğretmen yetiştirme, metaforik düşünme, nitel araştırma, öğrenme kuramları, vb. bulunmaktadır.

Prof. Dr. Ahmet Saban, Necmettin Erbakan Üniversitesi, A. K. Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Sınıf Eğitimi Anabilim Dalı, Meram, Konya, Türkiye, e-posta: ahmet_saban@yahoo.com

Summary

Purpose. The importance of values for human beings has continued throughout the history because humans, as social beings, need certain criteria to guide their actions in their daily lives. In this regard, the term *value* is defined as the thoughts or tendencies to which individuals attach importance in their lives and which directly affect their daily behaviors. In the literature, different strategies are being used for teaching values to children. Among the most important ones include *value indoctrination*, *value clarification*, *moral reasoning* and *value analysis*. Recently, it has been also emphasized that the strategy of *teaching values through children books* is an effective way in this regard. The main purpose of this study was to teach values to the fourth grade primary school students with the activities prepared based on the eight books selected from the book series of *Çıtır Çıtır Felsefe*. The general aim of the study was to raise students' self-awareness about the values that are emphasized in the selected eight books. In accordance with this general purpose, the following questions guided the study:

- What are the perceptions of fourth grade primary school students about the concept of *value*?
- How can values be taught to students through (the activities prepared based on) children books?
- What are the opinions of the classroom teacher and students about the implementation process?

Method. The study was carried out within the participatory action research design, which is one of the qualitative research approaches. It was conducted with 22 fourth grade students attending a public primary school in Konya during the spring of 2017. The school is located in a neighborhood where relatively families of lower socioeconomic status live. During the first meeting with the classroom teacher, she was informed verbally about the content and purpose of the study and especially was asked for her consent for the video recording to take place in the classroom. The classroom teacher stated that the values discussed in the eight books showed parallelism with the courses in the primary school curriculum and that the research would be beneficial in this regard. So she expressed her willingness for the study.

During the implementation process, first, together with the classroom teacher, the following eight books were selected from the *Çıtır Çıtır Felsefe* book series (out of 30 books): *Rights and Duties*, *Nature and Pollution*, *Violence and Nonviolence*, *Good and Bad*, *Me and Others*, *Success and Failure*, *Being and Owning* and *Beauty and Ugliness*. Afterwards, again together with the classroom teacher, a draft plan was prepared about which books should be taught in which order and time frame. All the books in the *Çıtır Çıtır Felsefe* book series include some stories which lead students to think about and question certain values and the situations that they may experience in any period of their lives in the context of these values. Therefore, in the action plans (teaching activities), basically, the values questioned by each book were discussed in the classroom in the form of dialogues.

A total of 10 action plans were prepared and implemented weekly. In the first action plan, students' perceptions about the concept of *value* were gathered through oral discussions and written essays. In the next eight action plans, teaching activities related to the eight books that were selected from the *Çıtır Çıtır Felsefe* book series were implemented. In the last action plan, a drama activity and a movie watching activity were performed. Data regarding the whole implementation process were collected through video recordings, reflective diaries (researcher

diary, teacher diary and, student diaries), participant observations, and semi-structured interviews conducted with the classroom teacher and students. The content analysis technique was used to analyze the study data.

Findings

- In the first action plan, students' perceptions about the concept of *value* were investigated. The values emphasized most by students were *respect, love, justice, tolerance* and *empathy*.
- The second action plan was related to the book of *Rights and Duties*. In-class dialogues pointed out that the values of *right* and *responsibility* were among the ones that students were concerned most in their daily lives.
- The third action plan was related to the book of *Nature and Pollution*. With this action plan, especially the values of *respect for nature* and *scientific thinking* were reinforced in students.
- The fourth action plan was related to the book of *Violence and Nonviolence*. During the in-class dialogues, the values of *respect for differences, empathy* and *sensitivity* were reinforced in students.
- The fifth action plan was related to the book of *Good and Bad* and covered many teaching activities related to story writing. With this action plan, the values of *empathy, respect* and *helpfulness* were reinforced in students.
- The sixth action plan was associated with the book of *Me and Others*. This book has contributed to students' recognition of own strengths and weaknesses in terms of both their physical characteristics and personality and has led students to learn to respect others. With this action plan, the values of *empathy, self-awareness* and *respect for differences* were reinforced in students.
- The seventh action plan was associated with the book of *Success and Failure*. Through questioning of students' ideas about these concepts and analyzing the stories in the book, the values of *diligence, patience* and *honesty* were reinforced in students.
- The eighth action plan was associated with the book of *Being and Owning*. With this book, students' awareness regarding the values of *saving, sharing* and *patience* was tried to be raised, but it was figured out that this book appeared to be somewhat abstract for them.
- The ninth action plan was associated with the book of *Beauty and Ugliness*. With this book, it was aimed to question students' perspectives on these concepts, help them acquire an *aesthetic sensitivity* and make them aware of how such values can be under the influence of one's emotions. With this action plan, the values of *aesthetics sensitivity, respect for others* and *love of self and others as human beings* were reinforced in students.
- In the last action plan, a *drama activity* and a *movie watching activity* related to the values discussed in the previous action plans have been implemented. These two activities also satisfied students' needs for learning while at the same time being entertained.

Conclusion. The study concludes that the eight books selected from the *Çıtır Çıtır Felsefe* book series contributes a lot in terms of teaching values to students and that the action research process is effective in reflecting the experiences in practice. The 10 action plans implemented in this study and the findings obtained in this direction draw attention to the following important

issues: *Firstly*, values are abstract concepts. In this regard, children books (and the stories they include) can help to concretize abstract values in the classroom. *Secondly*, such teaching activities including initiating in-class dialogues about values, formulating personal ideas about them and thinking critically of them are effective strategies in teaching values to students. *Finally*, it is difficult to understand whether a student has acquired a value or not. This is because values often arise as a result of our responses to certain situations/events in the daily life. Therefore, it is important that future action research studies also engage students in some social and cultural activities during the implementation process.